UNIVERSUL LITERAR

PROPRIETAR:
SOC. AN. „UNIVERSUL" BUCUREŞTI, BREZOIANU 23-25
DIRECTOR ŞI AD-TOR DELEGAT, ION LUGOSIANU
Inscrisă sub No. 163 Trib. Ilfov

ABONAMENTE:
autorităţi şi instituţii 1600 lei
particulare 12 luni 800 „
6 luni 450 „

REDACŢIA ŞI ADMINISTRAŢIA
BUCUREŞTI I Str. Brezoianu 23—25
TELEFON 3.30.10

Apare de 3 ori pe lună
PREŢUL 24 LEI

ANUL LIII Nr. 32
LUNI 20 NOEMBRIE 1944

PENTRU UMBRA LUI MARCEL GRIFFOIN

de ION FRUNZETTI

O notiţă fadă într'un cotidian, anunţă zilele trecute moartea Profesorului Marcel Griffon, membru al Misiunii Universitare Franceze în România, şi profesor la liceul Loga din Timişoara. Un accident de circulaţie. Un tramvay, un moment de neatenţie, o izbitură, şi spiritul atât de ascuţit şi de larg al lui Marcel Griffoin s'a volatilizat în neant. Banalitatea faptului divers subliniază absurditatea unui destin care părea mai curând a urmări ceva precis, înzestrând pe Marcel Griffoin cu dărnicia cu care l-a înzestrat. E cu putinţă ca până şi cumulul calităţilor celor mai rare să fie tot atât de întâmplător, în desfăşurarea gândirii celei fără de concepte, a presupusei providenţe, ca şi acumularea, pe capul câte unui neajutorat, a sumedeniilor de defecte?

S'ar părea că mersul vieţilor omeneşti e orb, şi că-i iluzie crâncenă înverşunarea minţilor umane de a le descoperi rosturi. Fatalitatea unor serii cauzale în care intră selecţia naturală şi hereditatea, dotează excepţional un individ, pe care-l doboară până în cele din urmă vehiculul cu cel mai mare deficit de personalitate: tramway-ul, vagonul cu itinerar determinat, ineluctabil, pre-stabilit de două şine paralele de-alungul cărora e purtat prin pumnul, autoritar pus în guler, al unui troleu.

Monstru electric, tramway-urile şi sunt castrate iniţiativele şi-i sunt ajustate dela distanţă dozările de influx endocrin, dela uzină.

Robotul omnibus, — („omnibus" serv şi unul a singur dintre toţi, celui mai deosebit, de-o-dată, câlău !), nici nu îndeplineşte la Timişoara altă funcţie decât de decor: linia dublă a cutiuţei electrice, subliniază apăsat, pe caldarâm ca pe un pergament de nobilete, apartenenţa europeană a oraşului şi culoarea lui locală, de aglomerare occidental-urbană, sporeşte.

Un edil zelos a avut orgoliul să încingă oraşul, din Mehala în Josefin şi Fabric, cu brâul de fier al industrializării manifeste, cu toate că pe maidanele dintre cartiere mai pasc, pe malurile necanalizate ale Begheiului, cirezile printre păpuşoaie.

Maire-Bürgermeister Leonida al Mizilului timişorean n'a bănuit că insigna aceasta de europenism are să coste viaţa singurului european adevărat prăpăşit vreodată printre fruntaşii târgului de frunte al „ălei mai ge fruncie" provincii româneşti.

Marcel Griffoin a ispăşit sub roţile meschinei cutiuţe cu troleu, vinovăţia de a fi încercat să europenizeze şi pe dinăuntru, pe cei ce exterior călcau a europeni.

Era o trinitate a inteligenţei, la Colegiul Diaconovici-Loga: Marcel Griffoin, Constantin Cioflec şi Petre Iorgulescu. Ultimul a sombrat în petrol, geolog diplomat mi se pare, după un definitivat cu răsunet în învăţământ. Laureat pe ţară, profesorul Iorgulescu n'a mai putut suporta subţirimea pingelelor la care-l obliga mizerul salariu cuvenit în statul nostru eminamente cultural dascălului, şi şi-a căutat pe dealurile Prahovei norocul.

California celui de al doilea s'a dovedit mai puţin terestră. Clasicist şi filosof, profesorul Constantin Cioflec s'a retranşat, după o serie de catastrofe subiective, între saci defensivi de nisip ai forturilor Epictet şi Marcu Aurelian. Marcel Griffoin născut pe meleagurile concupiscente ale Flandrei, n'a putut să nu-şi amintească, izbit din toate părţile, măcar cu carnea, măcar cu viscerele, leacul bătrân a strămoşilor Gali împotriva rănilor veşnicei pământeşte: vinul, hemoglobina ţărănei aspirate'n corzile de viţă, coapte'n iradiaţiile energiilor solare. Licoarea care'mbină principiile telurice cu cele subtile, ale imaterialului luminos şi stenic. Nu-mi pot da seama dacă Marcel Griffoin căuta vinul din teamă de luciditate, sau dacă'n el, tocmai luciditatea erà aceea pe care-o urmărea, final, din viciu cerebral. Tot ce ştiu, este că puţine minţi mi-a fost dat să întâmpin, de ascuţimea şi cuprinderea celei a profesorului meu de limbă şi literatură franceză.

O viaţă desfăşurată prin devieri. Devieri paralele şi succesive.

Era, mi se pare, absolvent al vestitei École Normale Supérieure, care conduce spiritul european de-aproape un secol. Ce, şi ce fel de „ceferiuri" au mânat în România, nu m-am explicat niciodată. Poate, iniţial, tentaţia unui salariu dublu: din partea statului şi a Misiunii. Era însă un motiv pe care prea îl mărturiseà uşor, ca să fie plauzibil.

Poate şi sufletul, îndupleocat lesne să considere „mister" orice produs al întâmplării, sufletul adolescentului care eram eu şovăiau prea nărăvaş la orice încercare de des-podobire a iluziei. Marcel Griffoin erà iluzia mea, mineiuna mea vitală. Un omuleţul subţire, blond, şi evident de rasă fabricaţie, plantat în solul prea ţes al Torontalului vedeam la 17 şi 18 ani simbolul unei rase şi al unei culturi. „Je suis des ceux qui chantaient dans les flammes", parcă-mi venea să recit, vazându-l. „Je, ce mes ancêtres gaulois, l'oil bleu-blanc, la cervelle étroite, et la maladresse dans la lutte... Les Gaulois étaient les écorcheurs de bêtes, les brûleurs d'herbes, les plus inaptes de leur temps....".

Poate să nu fi fost decât un desrădăcinat, un om deviat dela destinul lui normal, un străin, care şi-a părăsit patria încercând să-şi adapteze ghevintul buzelor avide de laptele ei matern, la gurguiul unui sân mercenar. Ce poţi să ştii despre un om fără aţi prietenii decât cei care „tac, şi beau, şi cântă când se pleteşte să tacă", cum îmi mărturisise odată că şi-i alegea, dintre cei mai şterşi, mai inofensivi, mai neutri? Mizantropie? La 17 ani numeşti asta cu totul altfel. Pentru mine, profesorul acesta firav, blond şi cu tenul roşu, cu fruntea lui imensă, ocupând mai mult de jumătate din diametrul longitudinal al craniului, aşa cum se vede în caricaturile romantice ale lui Victor Hugo, cu buzele strânse, într'o schimă care trădă dispreţul laolaltă cu încordarea stăpânirii metodice de sine — care nu-i fereà totuşi uneori de izbucniri violente de o violenţă barbară, telurică, primordială, — omul cu gâtul lung şi umerii căzuţi, strânşi într'o haină prea strâmt croită, şi lustruită de tutunul pipei, haină tipică de „belfer", omul care nu dădea importanţă nicăunei autorităţi, de nici un fel; civilizatul tarat de vechimea procesului de şlefuire început cu zeci de generaţii înainte, care se putea prin urmare atât de lesne dispensa de civilizaţie, fără complexe sociale sau etice, Marcel Griffoin însemna pentru mine — baudelairianul înfocat depe băncile şcoalei — nici mai mult nici mai puţin decât un rafinat, nostalgic al primitivităţii. Poate să fi asociat în chip straniu, aventura căsătoriei sale cu o româncă şi a stabilirii într'o ţară fără tradiţie culturală dar cu pământ generos şi bogat revărsat în podgorii, ca România, cu magnetica taină a nostalgiei primordialului, la Arthur Rimbaud:

„Choisirais-je les Vignes
Ou les pays du Nord?"

Uneori, când citeam pierdut: „Ma journée est faite, je quitte l'Europe... les climats perdus me tanneront: nager, broyer l'herbe, chasser, fumer surtout; boire des liqueurs fortes comme du métal bouillant..."' aveam impresia că mi se desleagă taina omului cu ochi albi-albaştri, ca ai strămoşilor lui Gali, care cântau druidic în suplicii.

Îl zăream în câte-o cârciumă. După un răstimp, în care prietenia noastră nepotrivită a mai avut răgaz să lege, împănusată de ochii vagmistreşti ai Direcţiunii, i-am urmat în taverne puturoase, cu bolţi pictate prost, fum, scandal şi bere de Mittel-Europa barbară. Ştiu că pe-atunci profesorul pierise aproape complet, ca să facă loc unui om ce-şi aminteà că e brăbat. Marcel Griffoin avea nevoie de prietenia tinereţei mele, pentrucă, ascunzând tinereţei mele mijloade tinereţea lui ignoată reînvia la razele balcanice ale unei iubiri. Secţia sârbească a liceului avea o nouă profesoară, din întâmplare fostă „Miss Jugo-slavia". Dascălul meu răsturna câte 40 de halbe în şir, pe noapte. Mi-aminteam, stând cu a treia sau a patra, nebăută în faţă şi privindu-l cum înţinereşte, circulând între expansiuni îngereşti şi portiţa cu dublu zero:

„Et, quand j'ai ravalé mes Rêves avec soin,
Je me tourne, ayant bu trente ou quarante chopes,
„Et me recueille pour lâcher l'âcre besoin:
„Doux, comme le Seigneur du cèdre et des hysopes
„Je pisse vers les cieux bruns, très haut et très loin,
„— Avec l'assentiment des grands héliotropes".

(Urmare în pag. 2-a)

A. AVAKIAN — Interior

Natura şi diversitatea efortului

de DUMITRU IMBRESCU

Am relatat, în precedentele noastre studii, importanţa cu totul deosebită a efortului, în realizarea operii de progres, generator de civilizaţie. În cadrul lor am demonstrat, prin mijloace logice, că la început n'a fost o tendinţă generală, comună tuturor, de efort. Apariţia lui întâmplătoare sau conştientă, s'a produs neîndoelnic la un singur individ şi numai mai târziu el a devenit un apanaj al întregii colectivităţi umane.

Deci, progresul pentru realizarea civilizaţiei îşi datoreşte începutul existenţii sale în cea dintâiu apariţie de efort individual.

Fireşte că numai cu efortul unui singur individ, nu s'ar fi putut, sub nici un motiv, realiza o operă atât de substanţială şi grandioasă, ca a civilizaţiei actuale, care reprezintă sforţarea unui nesfârşit număr de generaţii, într'o neîntreruptă luptă pe meterezele progresului. A trebuit să treacă o însemnată etapă de timp, în care eforturile individuale s'au înmulţit şi au căpătat un caracter conştient, de element absolut indispensabil în viaţa spre mai bine a colectivităţilor şi abea din momentul realizării acestei stări se poate vorbi, cu drept cuvânt, de un început de civilizaţie.

Astfel, la început a existat şi a biruit întunericul inconştientului regnului animal, efortul unui singur individ, fie în virtutea unei simple întâmplări, cea ce nu prea ne vine să acceptăm în totul, fie dintr'o trezire la un alt fel de viaţă a sufletului acestuia printr'o sforţare încununată de succes de a înlătura din faţa drumului său de afirmare, sau strânsă de paianjenul ignoranţei. Credem că în aceasta a doua ipoteză se află origina efortului individual, şi încă cu atât mai mult, cu cât sufletului uman i-a trebuit o sforţare, isvorâtă dintr'o oricât de redusă stare conştientă, ca să se detaşeze din complexul de inferioritate, în care a convieţuit, epoci întregi, alături de celelalte specii ale familiei biologice. Referindu-ne la concepţiile evoluţioniste şi adaptioniste ale lui Darwin, e neîndoelnic că aptitudinea de efort individual, chiar dacă a apărut inconştient, printr'un simplu complex de împrejurări, nu a rămas izolată ci a prins consistenţă şi s'a impus, ca o cucerire de temei, a sufletului omenesc. Dacă la început efortul n'a fost decât apanajul câtorva indivizi, nu se poate susţine că el n'a fost făcut într'un tempo destul de rapid destui prozeliţi. În felul acesta omenirea primeşte, în complexul ei de viaţă, primul element conştient şi dinamic, menit s'o călăuzească pe făgaşuri de realizări constructive şi înălţătoare.

Astfel, încetul cu încetul şi într'o lungă perioadă de timp pe care mintea şi memoria noastră nu e în stare s'o urmărească prin ceaţa şi întunericul atâtor depărtări, s'a putut ajunge la o stare generală de efort, comună tuturor indivizilor unei colectivităţi umane. S'a trecut astfel dela efortul individual la efortul colectiv. Atingerea acestui stadiu înaintat de evoluţie nu trebue să ne facă să credem că, odată cu realizarea acestei forme de efort, a dispărut cu totul cea individuală, fiindcă, primul nu reprezintă decât qintezenţa eforturilor individuale. Între aceste două forme de efort, prin care omul şi societatea pe care a întemeiat-o s'au putut distanţa de complexul de inferioritate biologic, în care a persistat îndelungă vreme, se găsesc similitudini, dar şi unele deosebiri. Ca structură şi chiar finalitate, asemănarea e cu totul perfectă. Şi unul şi altul reprezintă actul prin care se tinde la o ascensiune atât pe plan spiritual, cât şi social. Efortul este starea conştientă care îndrumează actele indivizilor şi societăţilor umane spre realizări progresive. Oricine face un efort tinde spre o depăşire a stadiului actual de existenţă, vizând orizonturi cât mai mari, şi mai largi şi mai senine. Deci efortul nu serveşte, sub nici un motiv, la consolidarea şi conservarea unor stări de lucrări întâmplate cândva, ci el e un motor dinamic, care duce cu sine pe culmi de înălţare, un anumit stadiu de viaţă, plasându-l în lumina progresului de a cărui realizare omenirea şi-a legat existenţa, prin toată evoluţia ei din curentul în care, prin efortul iniţial, şi-a putut da seama de finalitatea ei creatoare şi constructoare de mari şi nobile idealuri.

Efortul, chiar dacă prezintă asemănări dela individ la individ, nu este ceva comun şi nu se poate admite că asemănările se suprapun exact unele peste altele. Sunt trăsături comune unele de structură, altele de finalitate, dar se evidenţiază ca deosebiri une-ori cu totul izbitoare. Explicaţia acestora nu se poate întemeia pe simple fapte întâmplătoare. Efortul cunoaşte o lege indisolubilă şi care se naşte din însăşi structura sa originară. El poartă pecetea individualităţii care i-a dat naştere. La unii indivizi efortul se orientează spre o anumită preocupare mai mult decât spre celelalte, astfel că fiecare efort făcut apare ca identitatea sa specifică, diferită de eforturile altor indivizi. Unii oameni văd folosul într'o strădanie economică, socială, sau industrială; alţii, în arte şi alte manifestări. Eforturile tuturor acestora, deşi vor păstra unele trăsături comune, unele izvorâte din chiar originea lor, vor apare totuşi cu un caracter divers unele de altele, purtând fiecare pecetea personalităţii individului, în sufletul căruia au luat naştere. Efectul lor va fi şi în funcţie de obiectivele fixate şi în raport direct cu mijloacele de realizare puse în joc.

Diversitatea efortului e similară în ambele ei forme, atât la individ, cât şi la colectivitate. Aşa după cum o societate politică se poate lăsa atrasă de jocul unor eforturi progresiste în direcţia agriculturii, tot aceleaşi eforturi le poate manifesta şi individul. Deosebirea ar fi numai în ceea ce priveşte rezultatele şi aceasta mai mult din punct de vedere cantitativ. În timp ce rezultatele colectivităţii, fiind efortul multiplicat a unui mai mare număr, de indivizii, ar apare într'o propoziţie vizibilă, cele ale omului datorate exclusiv muncii sale, ar arăta mai mici... Nu se pune însă problema diferenţei de calitate... În multe cazuri efortul individual, din cauza structurii sale omogene, se prezintă la un fond calitativ superior celui colectiv, care dacă nu reuşeşte să unifice caracterele diversive ale tuturor indivizilor, riscă să apară desarmonic şi deci, mai puţin eficace.

(Urmare în pag. 3-a)

SCRIITORI AMERICANI

THEODORE DREISER

de VALERIU POPOVICI

Oscar Wilde întreba odată un prieten, dacă găseşte vre-o deosebire între o floare şi o operă de artă. Cum nu primea nici un răspuns, Wilde a declarat că există o mare deosebire, care constă în aceea că opera de artă e unică, în timp ce natura, atunci când creiază o floare — tinde să o multiplice în mii de exemplare, ceeace, desigur, constituie o mutilare a existenţei operei de artă.

Bunăoară — continuă Wilde — natura a creiat mai mulţi Napoleoni, Borgia, Neroni, etc. Chestiunea este ca unul din ei să isbutească a deveni marea personalitate care rămâne în istorie.

Atunci când Iosif din Arimateia — ne mărturiseşte candid poetul englez — coboară de pe Golgota unde fusese răstignit Isus, a întâlnit la poalele muntelui, un tânăr sumar şi simplu îmbrăcat plângând zelos, pe o mare piatră albă.

— Ştiu, îţi înţeleg durerea ta, i-a spus Iosif, plângi pentru că cel mai drept om — Iisus — a dispărut pentru trei zile dintre noi.

— Dar nu plâng pentru asta — i s'a ripostat. — Plâng pentrucă şi eu am vindecat orbi, am invicţ din morţi, am prefăcut apa în vin, am tămăduit şchiopi şi leproşi. Dar pe mine, gloata nu m'a răstignit.

Theodore Dreiser — împotriva lui Wilde şi a celor cari au aderat de timpuriu la ideia că subiecele artei adevărate trebuesc inventate, pentrucă tot ce există şi cade sub simţuri nu este artă — reprezintă realismul, uneori şovăiat, al Americii.

Dreiser este în stare să opună argumentului lui Wilde că există o mare diferenţă între floare şi opera de artă — următoarea reflexie: dar şi opera de artă este multiplicată în mii şi zeci de mii de exemplare — de către rotativă — şi deci nu există acea pretinsă trăsătură care s'o deosebească de floare. Argumentul acesta, pe cât de neserios pe atât de admirabil în măsura în care romancierul american se încăpăţânează să descopere realismul, chiar dacă e mascat de cea mai compactă sofistică de artă.

După Dreiser, arta este „viaţa străbătând un temperament (viaţa care străbate temperamentul personajelor alese, nu viaţa care străbate temperamentul scriitorului cum se degajă din Wilde).

Dreiser presupune că e odios să forţezi imaginaţia, de vreme ce realitatea din jur îţi oferă aspecte inepuizabile. Pentruca latezia să rămână nealterată, este necesar ca ea să existe numai ca stil, nu ca subiect.

Să existe numai ca fir de aţă pe care realităţile să se înşire asemeni covrigilor: practici, existenţi, apetisanţi, provocători de poftă şi de sentimente concrete.

Variat în personalitate şi existenţă, ziarist cunoscut, luptător social exagerat, născut şi crescut între mirajele şi inconsecvenţele Indianei, Dreiser a desfăşurat o activitate spirituală fecundă, prodigioasă, fantastică.

Cititor pasionat al lui Zola şi Balzac, Darwin şi Haeckel, şi-a format o atitudine metalică, de un modernism clasic. Opera sa e ştiinţă, biologie, nikel, cauciuc, nervi, reportaj, sticlă incasabilă, psihanaliză şi confort, adică tot ce are America mai superficial şi mai admirabil. Stârneşte pur şi simplu invidia spectatorului de peste Oceane şi este autorul a sute de mii de emigraţii spirituale către lumea nouă.

Marionetele sale (pe cari le mişcă în chip de personaje) sunt crude, ambiţioase, ucigaşe din pasiune şi inconştienţă (Dreiser numeşte inconştienţa: hereditate). Unii sunt victime — dar nu stârnesc nicio compasiune pentrucă cealaltă categorie a „oamenilor" lui sunt devoratorii, pe care te sileşti să-i admiri, să le admiţi crimele, să participi inconştient dar satisfăcut la imoralităţile lor.

Un criminal care n'a putut fi prins, o metodă care da la infinit de lucru poliţiei, reuşesc totdeauna în viaţă să-ţi influzeze o admiraţie marturisită faţă de mântuitorul lor.

Dar încă atunci când un individ debordă prin „calităţi" contrarii morului şi legilor curente, aşa cum sunt personajele lui Theodore Dreiser.

Frank Cowperwood din „Financiarul" şi „Titanul" este tipul, personajul dreiserian: vultur de pradă, constituit din piese neşlefuite şi continuu agitate, adevăratul „cavaler de industrie" american, de o energie indescriptibilă, un tigru al sentimentelor devoratorii, continuu nemăsurat în ambiţii şi acţiuni, un supra-temperament negativ, te cucereşte tot atât de uşor cum o face şi cu victimele sale.

Din momentul în care reuşeşti să-l urăşti pe Cowperwood (ceeace este extrem de greu) nu mai poţi continua lectura: eşti strivit de detaliile dezechilibrate, de corupţia în care autorul se străduieşte să-şi înfunde personajul spre a-l ridica în ochii tuturor: dela omul simplu la omul pervertit de literatură. Cowperwood e tot ce are America mai reprezentativ ca negativism şi ură împotriva constructivităţii.

E urâtul spiritual absolut, acela redat simplu, nervos, prin mare reportaj, aşa cum o face Dreiser.

Nebăgat în seamă printre cei 13 fii ai unei mame bigote şi sensibilă, într'un biet sat din Indiana — Dreiser Theodore — cu sentimentele sale la fel de nesocotite de cele romanticii cari umpleau epoca 1890-1900 (anii luptei lui spirituale), s'a proclamat duşman dis.ant şi necompt al unei lumi care i se parea că apune. „Urma asta de sentimentali — vorbea el despre romanticii englezi, a spus ceva, dar n'a spus tot".

Inconsecvent feroce, după cum ni se arată şi în cartea „A book about myself" („Despre mine însumi"), Dreiser nu respectă nicio formulă, niciun cuvânt pe care l-au spus alţii înaintea sa.

Nu ia în consideraţie decât realitatea, nu crede în existenţa niciunui sentiment care nu se leagă continuu de fapte reale.

Se contrazice însuşi, spre a-şi studia în laboratorul sufletului argumentele. Ajunge la concluzia că a te contrazice, înseamnă a pierde timp. A pierde timp înseamnă a deveni senzaţional.

(Urmare în pag. 2-a)

HENRY VISCONTE — Proiect de copertă la „Oedipos" trad. Victor Eftimiu

ANTON CEHOV

de VALERIA COSTĂCHEL

In vara trecută s'au împlinit 40 de ani dela moartea lui Anton Cehov. Suferind de o boală de piept, el moare prematur, tocmai când talentul său atingea culmile desvoltării.

In literatura rusă, Cehov ocupă un loc de frunte. Maestru desăvârşit al nuvelei scurte, aduce o contribuţie însemnată la arta teatrală. Autor dramatic cu forme noui, cu tematică nouă, cu concepţii literare originale, corespunde întocmai tendinţelor unui teatru nou, întruchipate în Teatrul de Artă din Moscova. De aceea, teatrul acesta a fost numit, la începutul secolului nostru şi „Casa lui Cehov", căci vestitul scriitor n'a fost numai autor preferat, ci şi un animator şi deschizător de drumuri noui. Despre teatrul lui Cehov s'ar putea scrie multe pagini, însă ne limităm la nuvela lui, desăvârşită ca formă, un model de armonie şi claritate de desen.

Nota caracteristică a nuvelei lui Cehov e un material extrem de abundent, concentrat într'un număr restrâns de pagini. Un episod fără importanţă, o întâmplare mai mult sau mai puţin banală îi dă prilejul să evoce caractere reale, să redea tablouri parcă smulse din viaţă, să prindă în câteva rânduri adevărate imagini ale naturii. Dacă am examina subiectele mai multor nuvele ale lui Cehov, am putea constata cât de neînsemnate sunt ele în fond: întâmplări în jurul cărora s'a înnodat povestirea. Banalitatea şi micimea lor nu-l împiedică pe autor să pătrundă în însuşi miezul problemelor vieţii, să arate conflictul devenit inevitabil — fie între om şi societate, fie între dorinţă şi puterea de realizare fie între vis şi realitate. In nuvela „Doamna cu căţeluşa", povestirea porneşte dela o întâlnire într'o staţiune climatică. Din această întâlnire se naşte o dragoste adevărată, durabilă şi dureroasă: ea nu poate să-şi părăsească bărbatul; el, nevasta şi copilul. Ei nici nu locuesc în acelaş oraş, dar se întâlnesc din când în când, fără să ştie cineva. Şi aşa, viaţa lor pare a fi divizată în două părţi distincte: una pentru ochii lumii, alta numai pentru ei. „E curios, conchide autorul, că tot ce este important, interesant şi necesar pentru om, toate acţiunile lui sincere şi în care nu se înşală pe el însuşi, tot ce reprezintă sâmburele vieţii lui, se face pe ascuns faţă de toată lumea; dimpotrivă, tot ce este mincinună, învelitoare în care intră ca să ascundă adevărul, se face pe faţă".

Toate nuvelele lui Cehov au ca punct de plecare asemenea subiecte neînsemnate: o nereuşită la examen pierderea slujbei, o vizită la femei uşoare, boală, adulterul, obţinerea unei decoraţii, clădirea unei case etc. Dar, sub aparenţa simplităţii întâmplărilor vieţii, se desfăşoară în faţa noastră complexul vieţii spirituale: luptă aprigă contra durerii, suferinţei, nedreptăţii; luptă pentru apărarea visurilor, credinţelor şi iluziilor.

Opera lui Cehov se situează în ultimele două decenii ale secolului trecut. Spiritul absolut impersonal pe care şi-l impunea Cehov care considera că „un literat trebue să fie tot atât de obiectiv, ca şi un chimist", nu permite decât cu greu stabilirea curentelor care ar avut vreo înrâurire asupra talentului său. A trăit în epoca dominată de concepţii naturaliste, alături de care zorile simbolismului se şi anunţau. Strâns legat de marii prozatori ruşi: Gogol, Turghenev, Tolstoi, cu cari e înrudit prin tendinţele permanente ale literaturii ruse, a fost un mare admirator şi atent cercetător al naturaliştilor francezi: Flaubert, Zola, Maupassant. In vasta lui corespondenţă, găsim destule indicaţii relative la rolul pe care l-a jucat în formaţia lui literară şcoala naturalistă, cu care se simţea înrudit în ceeace priveşte concepţia omului şi a vieţii.

Pe lângă faptul că formaţia sa de literat şi-o datorează, în primul rând, şcolii naturaliste, trebue să ţinem seamă de natura studiilor, pe care le-a făcut. Nu se pregăteşte pentru cariera de scriitor. Medic de profesie, trecut prin şcoala ştiinţelor exacte, păstrează în cursul vieţii sale un respect deosebit pentru ştiinţă. Obişnuit să raţionezе ştiinţificeşte, să excludă tot ce este subiectiv şi personal, introduce metoda experimentală în opera sa literară. Căci pentru el ştiinţa reprezintă „cel mai important, cel mai sublim, cel mai folositor lucru în viaţa omului;

(Urmare în pag. 3-a)

CRONICA DRAMATICA

TEATRUL NAȚIONAL „STUDIO": „SILVETTE", comedie în 3 acte de d. VICTOR EFTIMIU.

TEATRUL NAȚIONAL „STUDIO": VESTIVAL ARTISTIC PENTRU ANIVERSAREA REVOLUȚIEI DELA 7 NOEMBRIE 1917.

TEATRUL ALHAMBRA: **ALHAMBRA-BROADWAY** *revistă umoristico-muzicală*

„Silvette" este o piesă ce nu se hotărăște între a fi o lucrare propriu zis ușoară, un fel de divertisment teatral sau din contră — după cum o arată unele încercări timide — să urmărească sensuri mai adânci, mai general umane. Până la urmă, lucrul rămâne nedecis...

Dealtfel, după însăși mărturisirile autorului, aceasta ar fi una dintre scrierile d-sale de debut, sau, cum s'ar zice, un fel de „păcate ale tinereților".

Ori se știe că păcatele mărturisite sunt pe jumătate iertate...

Privită, însă, ca piesă de debut, fără îndoială că este bună, autorul dovedind încă de atunci un real talent teatral, un dialog viu, o deosebită ușurință de a cocheta cu probleme și situații delicate, cum și de a ști să prindă dificile momente sufletești, pe scurt, o serie de merite cari trebuiau să anunțe încă de pe atunci pe omul de teatru de mai târziu.

E drept, însă, că, așa cum se prezintă, concepția și înfățișarea mediului — cari ar vrea să fie cel francez — cam surprinde de multe ori, pare oarecum îndrăsneață.

Nu că în realitate lucrul n'ar fi posibil sau că n'ar exista asemenea aspecte ale vieții reale!

Nu vreau să spun asta.

In această privință fiecare dintre noi am auzit și unii poate chiar cunoaștem — chiar fără ca să ne mai ducem tocmai în Franța, chiar și la noi — cazuri în care simțul moral este într'atât de pervertit încât nici nu mai există o conștiință a răului, familii în care viețuiri și conviețuiri ale membrilor se fac într'o atmosferă pestilențiată, adevărate mocirle sufletești în cari pe nesimțite, prin obișnuință și tocirea treptată a sentimentelor celor mai curate ale omului, fără ca măcar să fie din mizerie și degradare, încep cu toții să se bălăcească.

Ori, cred că este și nedrept să se prezinte în culorile acestea, mediul francez, care de obicei, în contra credințelor multora, este și foarte moral și foarte corect și, în orice caz, cu un permanent simț al demnității, o astfel de prezentare, în condițiunile în care este făcută poate duce, chiar fără voia autorului, la tipizări și generalizări. De altfel cred că nici din punct de vedere technic dramatic nu-i recomandabil deoarece, de multe ori, chiar ceiace în viața de toate zilele poate să fie perfect adevărat, pe scenă se poate să pară totuși, cu neputință, sau exagerat și tras de păr, dovedindu-se și de data aceasta ceeace de altfel am susținut printr'o serie de articole, că nu tot ceeace este real în viața de toate zilele poate să fie firesc și în teatru.

In ceea ce privește interpretarea, în general bună,

D. Valentineanu, cu oarecare aproximație, a făcut cam ceea ce se putea face din rolul lui Georges: destul de real uneori dar și destul de convențional de multe ori.

Ca și rolul...

Reușite, în schimb, toate rolurile comice, rolurile de compoziție, în special d. Mircea Balaban, care se dovedește de fiecare dată un comic excelent, un comic inteligent și lucid, oarecum de un tip aparte, apoi d. Costache Antoniu, deasemenea bine, dealtfel ca întotdeauna, cum și d-na Silvia Dumitrescu și d. C. Morțun.

In alt gen bineînțeles, interesantă prezentarea d-nei Săndina Stan, și deasemenea plăcută, d-ra Ioana Mosora.

In schimb — și din această cauză se va resimți în întregul ei reușita acestei piese — cu totul nepotrivită în rolul principal d-na Maria Magda: cu totul neindicată pentru o Silvette! Doamne Dumnezeule, dar Silvette este franțuzoaică! Ori acest lucru trebuie mai întâiu să-l înțelegi!

Dealtfel în totul, și ca voce și ca dicțiune și ca sensibilitate d-na Maria Magda este dintre acele actrițe despre care nu se poate spune niciodată „bine" ci numai „relativ" bine.

In restul distribuției d. I. Lucian care însă a jucat cam școlărește — se poate însă, să fie mai mult o lipsă de rutină scenică, ceeace bineînțeles n'ar fi grav, fiind un rău care, dacă așa stau lucrurile, se poate remedia, cu timpul — apoi d. Ene, G. Atanasiu, d-ra Liliana Peleș, I. Horațiu și N. Dumitrescu.

Direcția de scenă a avut-o d. Ion Sava care a realizat multe lucruri bune dar care, totuși, cred că n'are aderență pentru piesele limpezi, luminoase, vioaie: în orice caz nu cred că Silvette este chiar din genul de piese cari îi convin (deși, nu-i o piesă care să prezinte dificultăți sau să pue cine știe ce probleme mari de regie!...). In ce privește decorul d-lui W. Siegfried, cam inegal realizat: decorul din actul întâi, deși cam prea naturalist și cu prea multe amănunte, este destul de bun și de adecuat; cel din actul al doilea cam strident, de un gust cam îndoelnic; reușit, bine inspirat și frumos, de o simplitate rafinată în schimb cel din actul al treilea.

Luat în totul, însă, poate fi socotit un spectacol bun.

*

Din inițiativa direcțiunei generale a teatrelor s'a dat la Studio un „Festival teatral și artistic" în onoarea Armatei Sovietice pentru aniversarea revoluției dela 7 Noembrie 1917.

Deschiderea acestei sărbătoriri s'a făcut cu o cuvântare — mai mult politică — a d-lui Victor Eftimiu vorbind despre „Precursorii revoluției ruseşti".

A urmat o piesă de teatru într'un act „Mireasa roșie" de d. Victor Eftimiu, în care ni s'a prezentat un subiect brodat pe frământările și luptele cari au dus la revoluția rusă.

Din distribuție au făcut parte d-ra și d-nii Anișoara Călinescu, P. Păunescu și A. Alexandrescu.

D. T. Păunescu, cu totul exagerat în partea întâia, bine, în schimb, în partea doua.

A urmat un program la cari și-au dat concursul d-nele Rina Constantini și Mila Lind.

D-ra Rina Constantin a executat „Dans spaniol" de Sarasate, „Lisghinca" de Ipolitov Ivanov, „Scheherasada" de Rimschy-Korsacoff și „Dans țigan de Saint-Saëns, dansuri cari au fost primite cu deosebită plăcere de asistență.

Coreografia: maestrul Anton Romanowschi, la pian: d-na Clara Romanowschi.

Ce-a de-a doua dansatoare, d-ra Mila Lind, a executat „Cântec de leagăn" de Reger, „Dans rusesc" de Iliashenko, „Cerșetoarea oarbă" de Hilda Jerea și un „Marș" de Scriabin cari, deasemenea, au fost mult apreciate.

Trebue să menționez că jocul d-sale este un joc artistic, interiorisat.

Programul s'a terminat cu o piesă a d-lui Colonel Mihail Maltopol „Acolo'n sat", piesă într'un act din viața și lupta voluntarilor români din U. R. S. S.

Din distribuție fac parte d-nele și d-nii: H. Polizu, Ana Luca, Emilia Cosachievici, Maria Burbea-Făgădaru, N. Dumitriu, G. Măruță, V. Lăzărescu și N. Dumitrescu.

Direcția de scenă a ambelor piese d. N. Kirilov, adecuată.

*

Cred că autorii „Fanteziei umoristico-muzicale în două acte și treizeci și două tablouri" — aceasta este titlul întreg al acestei reviste, înscris pe program — n'au avut umor decât atuncí când au compus acest titlu.

Asta în ce privește partea umoristică.

Despre cea muzicală.... să nu mai vorbim.

Iar ca inspirație, ce vreți inspirație mai bună decât aceia de-a veni cu o revistă când nu o aveau și totuși de-a pune aproape o mie de lei biletul de intrare!

Incă două spectacole ca astea și se compromite genul!

Nu numai că se compromite un teatru — recte: o firmă! — dar chiar și genul!

Așa că... ce cronică dramatică să mai fac! Bineînțeles însă, o Maria Tănase, un H. Nicolaide și un Al. Giugariu, — la cari se mai pot adăoga Al. Giovani, Agnia Bogoslava surorilor Gamberto, M. Antoniu și chiar R. Rang, iar ca număr comic I. Brănișteanu — va avea întotdeauna succes, prin simpla trecere și simpatie pe care o au în public.

Care și ea, însă, cu timpul se poate epuiza!

Dar un spectacol bazat numai pe asta?

Nu mai e, în cazul acesta, nici măcar revistă: e „exibiție". Exibiție de... vedete (și acelea: când sunt!...)

Ori revista fiind, ea însăși, un gen de spectacol minor — și nu minor ci infra-minor — ne întrebăm ce mai rămâne când nici revistă nu mai e ci.. așa cum i-am spus mai sus: exhibarea câtorva capete de afiș?...

De, în condițiile astea, din punct de vedere teatral începe să nu mai fie treabă cinstită... Căci așa zisa revistă Alhambra „Broadway" — și ce titlu plin de posibilități... — nu-i în realitate decât o însăilare de lucruri sau banale, lipsite de gust sau văzute, știute și cântate.

Pe scurt dintr'un fel de resturi — am putea spune, din... „cupoane" — cărora prenuria inspirației autorilor n'a găsit mijlocul de-a le da o haină nouă, un „machiaj" nou.

Căci, la urma toată, chair un lucru trucat, încă uneori, „merge", dar cu o condiție: să fie trucat cu oarecare obiectivitate, pentrucă atunci spectatorul nu se mai supără sau... nu se supără așa de tare: faptul că a fost înșelat cu oarecare eleganță îi măgulește oarecum amorul propriu și... „înghite" în timp ce, din contră, orice lipsă de considerație pentru el îl indispune sau chiar îl revoltă.

Deaceia, din aceste motive și din altele, urăm pe viitor direcției „Alhambrei" mai multă considerație pentru acest public iar autorilor de reviste mai multă inspirație dar inspirație artistică caci — oricât, unii dintre noi, am aprecia cu deosebire teatrul serios — o revistă bună ne place la toți. Și chiar o așteptăm!

Dar una dintre acele reviste care să placă mult, dintr'acelea frumoase, cari să facă vogă, să le ții minte...

Deocamdată însă, nu se inovează, nu se face nimic deosebit: pare că genul însuși s'a anemiat...

ALEXANDRU I. DRĂGHICI

*

TEATRUL NAȚIONAL DIN CLUJ LA TIMIȘOARA.

Claude-André Puget este autorul piesei „ZILE SENINE" pe care Teatrul Național din Cluj la Timișoara a programat-o pentru această stagiune.

Sosit din Sud la Paris, el debutează ca ziarist. Prima lui piesă „LINIA INIMII" îl consacră chiar dela inceput.

In „ZILE SENINE" acest autor tânăr prezintă o imagine a generației lui care este și a noastră, fixând cu simpatie trăsăturile adolescenților de azi. Această piesă, care cucerește prin prospețime, originalitate, și varietate este foarte bine construită. Deși cu foarte multe cotituri sufletești, prezintă un model de echilibru în artă.

Justețea tonului dovedește că avem în Claude-André Puget, nu numai un dramaturg de esență delicată, dar și un virtuos al artei sale.

Artistul Ion Tâlvan a reușit să tălmăcească în românește piesa „ZILE SENINE" într'o limbă curată și expresivă, cât mai apropiată originalului.

N. L.

ECOURI teatrale

„BERZE"...

Ne vom mărturisi nedumerirea dacă mai târziu unii vor găsi în adevărul care însoțește totdeauna scrisul nostru, mai mult o preferință care să stimeze doar o obligație, decât o datorie impusă de legile scrisului, menționând azi plecarea d-lui George Vraca dela Teatrul Național.

Și spunem asta fiindcă deabia cu câteva săptămâni în urmă, cu același adevăr am omagiat succesul desăvârșit, obținut de d. Vraca, la alegerea sa ca președinte al Sindicatului Artiștilor.

De fapt, necazul stingherei poziții nu va reveni decât acelora cărora situația de-a interpreta greșit, le convine mai mult.

Dar să arătăm cu rost lucrurile...

Cu grija de-a dovedi altceva decât un interes material, d. George Vraca stăruia în scrisoarea publicată într'un săptămânal teatral, să arate d-lui Victor Eftimiu, că plecarea dela Teatrul Național nu e dictată de altceva decât de o lăuntrică... „poruncă" de-a înființa un nou teatru particular.

Instinctul d-lui Vraca de-a fi prevăzător îl inițiază parcă la o despărțire oarecum socotită — am putea spune — care să capete oricând anularea în cazul unei eventuale reveniri.

Fiindcă d. Vraca nu este la prima sa plecare dela Teatrul Național.

Și poate nici la ultima revenire...

Ne reamintim doar de una — din cele două plecări, dacă nu ne înșelăm — când pentru socoteala unei regești retribuții a părăsit prima scenă oficială.

Rezultatul acestei plecări a fost doar o experiență, pe care chiar d. Vraca o declara mai târziu ca de „tristă amintire", când a revenit la Național.

Atunci notam în mintea noastră dârza voință a interpretului lui „Hamlet" de-a fi nedespărțit de scena care l-a consacrat.

Azi, însă, reținem conținutul unei demisii care mărturisește un scop: înființarea unui teatru particular.

Crede — însă, d. Vraca într'o mai demnă și mai reușită activitate a sa, pe o scenă particulară, decât pe scena de stat, ajungând dacă nu să depășească, dar măcar să echivaleze prestigiul cu care d-sa a pătruns în stima spectatorilor de pe timpul găzduirii sale la Național?...

Nu dispunem de siguranța aceea care să ne facă să căpătăm răspunsul unui da categoric, fiindcă nici d. Vraca nu a mărturisit cinstit și sincer: dece pleacă dela Teatrul Național?...

Sau mai precis: care este adevăratul motiv?..

La justificarea nobilei sale chemări pentru reabilitarea teatrului particular, ca un demn urmaș al lui Davilla și Bulandra, rămâne totuși un echivoc din care partea financiară pare să capete înfățișarea celui mai apropiat adevăr.

Așa fiind, sarcina de-a „promova" teatrul particular capătă un alt aspect...

DEMISIE...

Odată cu d. George Vraca și-a mai prezentat demisia dela Național și d-na Eliza Petrăchescu.

Vă mai reamintiți?... Actrița care acum câteva luni mărturisea într'un interview apărut într'o gazetă teatrală, toată lupta și frământarea neobositei sale voinți de-a fi angajată la Teatrul Național.

Și pe cât i-a fost de scump acest ideal, găsea nimerit să spună cât preț punea pe singura sa asigurare de viață, într'un teatru oficial ca aceasta: „pâinea cea de toate zilele"...

Reamintim azi aceste mărturisiri ca să ne pară mai puțin sincere orice alte vorbe care s'ar strecura de aici încolo în cine știe ce interview-uri.

„RECLAMĂ"...

Scrisorile care curg dela un timp încoace ca să stabilească adevărata conduită politică a cutărui actor și care sunt publicate în revistele de specialitate au darul să servească mai mult ca o reclamă pentru gazeta respectivă.

Textul acestor scrisori e aproape invariabil și sună cam așa: **„Cetind în mult căutata și prețioasa dv. revistă, etc.."**

Pe cât de „căutată" și „prețioasă" este revista respectivă e destul să arătăm că asemenea scrisori dărâmă orice calitate a informației și deci a valorii care garantează că e și „căutată" și „prețioasă".

Cu asemenea îndoelnice calități, o revistă teatrală e nevoită să-și schimbe ceva.

Și atunci mărește prețul...

E în această urcare, poate, singura ei scăpare de-a mai părea... „eftină".

AFIȘ...

Sălile anexe pe care Teatrul Național le va folosi în curând vor constitui activitatea cea mai largă a primei scene, încadrând elementele artistice de valoare pentru un succes cât mai desăvârșit.

Primul teatru-anexă va fi în sala Liceului Sf. Sava, unde „Oedipus" va fi găzduit după înapoerea din turneu, urmând imediat piesa originală a d-lui Miron Paraschivescu, intitulată „Asta-i ciudat..." în direcția de scenă a d-lui Tudorică Mușatescu.

La „Studio-ul" din Piața Amzei, va urma pe afiș piesa „Decanul" în traducerea d-lui Al. Cazaban, având în distribuție pe Stroe Athanasiu tânărul și talentatul actor, despre care cronicile teatrale nu s'au mai ocupat de mult.

I. M. LEHLIU

THEODORE DREISER

(Urmare din pag. I-a)

Iar a deveni senzațional înseamnă a-ți nesocoti o parte din credințele tale. Face ziaristică, apucat de o frenezie rar întâlnita. Urăște crâncen ziaristica și se lasă transportat de ea, numai pentru a părea obiectiv.

„Dreiser e realismul absolut" *constată Regis Michaud alarmat, devreme ce la 1900 când aparea* „Sister Carrie" *(Sora Carrie) idealismul și puritanismul era în acelaș timp pe piață, ca singura și marea marfă negociabilă.*

Trecut prin filiera a nenumărate meserii, dintre cari ținea să-i fie cunoscută numai acea de ziarist, Dreiser s'a manifestat dela primele cuvinte ca ideal fotograf al tipurilor și aptitudinilor americane. Își surprindea personajele într'o anumită poziție, — spre a se deosebi de ceilalți reporteri fotografi — de obiceiu într'un mediu atacant, defavorabil moralei curente și afișa negativele obținute cu un curaj nemaipomenit.

Intr'un timp a fugit din America pentru a scăpa de serviciul militar. S'a reîntors curând. Altădată socotea să reformeze întregul sistem social care creiază mai mulți criminali decât invenția revolverului și a stiletului italian.

Psiholog din coștiință profesională, materialist, independent, admirând rând pe rând pe: Thakeray. George Eliot, Maupassant, Dickens, Tolstoi, Flaubert — se poate spune că Dreiser a profesat și toate inclinările literare posibile.

Il interesa corupția — ataca sau admira corupția.

Il pasiona romantismul — îl detesta.

Ura America — și totuși nimeni mai mult decât el n'o iubea cu atâta frenezie:

„O vacanță în Indiana *e cea mai romantică pledoarie pentru America:*

„Scumpă, scumpă țară yankee! Când mă gândesc la tine, la relele tale, la visurile tale, la curajul și credința ta, aș putea să plâng pentru tine și să-mi frâng mâinile".

E duios, îngrijorat de concetățeanul lui, îl ocrotește grijului de toți necroforii și dușmanii, e teribil de emoționat pentru necazurile lui, îl apără, îl ascunde loviturilor și răutăților, plânge pentru el, disperă... amuțește, pune mâna pe condei și scrie că americanul are „multă obrăznicie, vervă și humor", „pentru el nu există clase conducătoare", „cântă, șueră, flecărește, râde din toată inima", „mestecă tutun, scuipă unde poate, fumează, injură", „își pune pălăria pe dos" etc. „Americanul e un curios amestec de sgobot, lăudăroșenie și amor propriu", „e vesel, e independent, e american".

Dreiser însă, e potrivnic oricărui ideal, ca orice mare inconsecvent.

Inconsecvența o socoate necesară, pentrucă viața e mai mult decât o luptă și o sângerare pentru ideal, apoi un triumf al idealului, o instalare comodă și... gata.

„Viața — *ne spune el* — e mai puternică, mai sălbatecă, mai oribilă. Să nu ne închipuim însă că am găsit o soluție. N'am găsit nici măcar un fir conducător. Nu știm... O! Pan al grecilor și tu Isis a egiptenilor, salvați-mă! Acești moderni sunt niște smintiți".

Și modernismul îl desgustă, probabil fiindcă îl practică. Și atunci se refugiază în Indiana lui pe care-o iubește cu soarele, țațiștile ei, cu hoții ei bărboși, cu oamenii ei cumsecade. Dacă se plictisește, isbucnește în strigate disperate — uneori incoherente — pentrucă „viața e mult mai oribilă", *decât ne închipuim...*

Dreiser are două atitudini. De o parte operele scrise în momente de luciditate poetică („Despre mine însumi" *cartea autobiografiei sale sufletești,* „12 oameni", *în care e cuprins de o stranie mistică poetico-creștinească, și* „Vacanță în Indiana", *cartea mărturisirilor și inclinațiilor lui idealiste); de cealalată parte, stau operele scrise în momente de furie intelectuală împotriva mizeriei și proastei organizații omenești, împotriva cititorilor chiar, care-și închipuiesc că, fie personajele fie autorul, sunt niște ființe foarte anormale, cu care nu e bine să te întâlnești, nici chiar de i-ai putea remedia. Dar Theodore Dreiser e răsbunător: el crede că singurele ființe normale sunt* „prietenii" *săi din carte, că anormali sunt cititorii, anormală e viața, morala, societatea. Toate — anormale și imorale. Pentrucă-și permit a-i trata personaje pe drept marionetele unui vis literar.*

Și răsbunarea lui se simte: imoralul principal e mai debordant, pasiunile mai violente, poftele mai țipătoare, lupta și mai brutală. Spectatorul e îngrozit, dar nu mișcat. Vrea să pună mâna pe un medicament spre a-l întinde marelui anormal, și nimerește un baston cu care se apără.

Hurstwood din „Sister Carrie", *tipul completului falit moral, și tipul care respectă habotnic refrenul:* „nicio prejudecată moală" *și pentru a-l putea respecta:* „toate prejudecățile imoralei", *trebuesc profesate.*

Numai că Hurstwood le profesează atât de pasionat, nu pentrucă urmărește sceptic o atare linie de conduită, ci dintr'o inconștiență atavică, hereditară, preexistentă între toate fibrele și țesuturile din cari e compus.

Acelaș Hurstwood e Lester Kane din „Jenny Gerhardt", *tot atât de decăzut pe cât poate să fie un criminal ajuns ceva prin ministerul de justiție.*

„Jenny Gerhardt" *este romanul unei femei părăsite, povoazată cu instincte întâmplătoare și intenții nepăsătoare. Jenny este aproape amorală, nepasionată, cu o privire care dela suflet până la țintă, rămâne tot ștearsă, aburită, pierdută și uitată printre lucruri, nu te împiedici de ea, renunțătoare și enervantă asemeni praful care se depune uitat peste mobile, fără a schimba prin aceasta forma lor.*

In „Tragedia americană" *(marele reportaj al lui Dreiser) întâlnim pe Elyde Griffith, un erou care poate fi tot atât de bine introdus în China sau în Africa, în Europa sau în Groenlanda.*

Griffith și-a ucis logodnica săracă și sentimentală, aruncând-o în apă, în cursul unei plimbări cu barca, spre a se putea căsători cu o femeie bogată. „Tragedia americană", *parcurge într'un stil și o vervă de ideal reportaj, întreg procesul acestei întâmplări, din care scriitorul vrea neapărat să aducă în scenă—cu mare fast—un erou și o concepție: Nu Griffith trebue condamnat, ci mediul. Care mediu? Toată America? Și nu numai America. Toată lumea. Pentrucă lumea are avocați proști, iar cei buni sunt — alături de circumstanțe — împotriva lumii. Individul este socotit incapabil să-și stăpânească imboldurile către crimă, furt, care-i vin din suflet și care-l copleșesc, îl împing pe furiș la orice act, îl zăpăcesc, îl buimăcesc, îl aruncă în ghiarele turburării, îl silește să ucidă, să fure... Lugubră filozofie... Impotriva căreia nu există prafuri, injecții, lecții de îndreptare, institute de corijare, o societate care să înțeleagă sau o alta care să prevină.*

In „Financiarul" *și* „Titanul" *asistăm la evoluția înceată, cărămidă peste cărămidă, a atotputinței vulcanice a lui Cowperwood, a ambiției lui formidabile de a avea averi nemăsurate, cu orice preț moral. Dreiser antrenează, îți mișcă atenția peste tot pe unde trec personaje, te conduce de mână printre acțiunile deslănțuite...*

Mencken scria despre asta: „Scrierile sale — se simte — iau adeseori caracterul unei operații de asediu: cu focuri de baraj, asalturi în formații compacte și lupte corp la corp".

„The Genius" *(Genial) este din cauza marei lui preocupări pentru tot ce este graudios, o carte atât de indigestă și dezechilibrată încât personajul principal, Euene Witla, reușește în multe locuri să nu te intereseze. Abandonându-se complect unui temperament artistic de proporții uneori exagerate, Witla se mișcă într'un amalgam de idei fantastice, imprecise, deși facilitat de maniera unui reportaj construit pe scheme vaste.*

Griffith trebuia să ucidă, Kane să decadă, Jenny să fie abandonată, Cowperwod să fure... Era fatal, pentrucă — mereu neschimbate — acolo îndreaptă actuala așezare socială și morală a lumii, sufletele cari sunt stăpânite de anumite tare hereditare.

Simpla voință a individului — nu ajunge să-i țină în frâu înclinațiile hereditare și nici temperamentul care-l mână fatal spre sancțiune. Instinctele sale nu pot fi nici măcar stăpânite de creer, dar încă îndreptate?

Instinctele izbucnesc fără voia individului, se năpustesc peste toate intențiile bune, le înnăbușe pentru moment și ireparabilul se produce. Dacă instinctul înăbușe permanent rațiunea, remuscarea nu va surveni niciodată.

Romanele lui Dreiser atacă violent actuala conformație, socială, etică, politică, economică, a lumii.

Filosofia lui Dreiser e cu atât mai pesimistă, cu cât constată că nu poate exista un remediu ***sau o împăcare.*** *Morala nici nu progresează, nici nu se transformă. Temperamentul, instinctele, pornirile individului, deasemeni. Mai mult încă:*

Legile constituției noastre sufletești, sunt contrarii legilor morale curente. Morala s'a constituit din senin fără să țină seama de construcția interioară a individului. Morala socială obișnuită, așa cum o găsim în cărți și în atitudinea scrobită a octogenarilor cari în fond nu mai pot spera să trăiască, e fondată după legile unei societăți anonime de vegetarieni, cari n'au și nu practică simțul humorului, cari îngâimă ceva cuvinte, despre o tradiție și o conduită, un stil și o cumpătare. Morala și legile ei, societatea și formele ei, țările și guvernele lor, nu țin seamă de constituția intimă și firească a omului.

Deci, toate sistemele etice și sociale sunt false.

Deasemeni e fals tot ceea ce nu ține seama de convingerile și atitudinile cari se trag din instinct și nu corespund construcției biologice a individului. Tot ceea ce e împotriva omului și a constituției lui interioare, e fals și trebue dărâmat.

Dreiser nu impune și nici nu propune o soluție. El este convins că însuși acest antagonism democrat e o predestinare, un determinism căruia omul îi este slugă până în momentul în care se descătușează printr'o crimă, un furt, o operă genială.

Michaud scria că „eroii lui Dreiser n'au conștiință". — E nedrept să spui asta dacă-l cunoști pe Dreiser. O poate spune cititorul obiectiv, care se extaziază în fața unei Carrie, în fața unui Griffith, pe care de-abia-l cunoaște. — Dar când știi că personajele lui Dreiser au o conștiință proprie, că n'au să dea socoteală de acțiunile lor decât unei tare hereditare, că — cel puțin — autorul le justifică în sensul arătat, ei bine, atunci nu poți crede într'o voință rea credință a unor indivizi voiți de autori a fi foi de vânt în voia unor prejudecăți sociale.

Dreiser poate fi în mod voit inconsecvent, poate chiar în mod studiat, deși aceasta nu decurge câtuși de vag, din vasta sa operă. Credințele sale — deasemeni — pot fi în mod literar acceptate, dacă nu practic; ele sunt totuși deseori convingătoare, cel puțin în momentele în care ești stăpânit de către autor.

Prin Dreiser vezi toată America. Dreiser este un fel de glass-wand așezat între continente și lumea nouă, prin care poți privi gratuit și insistent în inima conformației metropolitane. Dacă uneori ești desamăgit, alte ori încântat, e vina autorului care prin jocul de sticle te conduce pe anumite cărări. Dacă ceea ce se vede este uneori imprecis, este că acest perete de sticlă e aburit, sgâriat, pentrucă, înăuntru, nicio mână binevoitoare nu i-a îndepărtat patina.

Romanele lui Dreiser sunt un monument ridicat intensității pasiunilor. In halucinația pe care o provocă în proza sa, este tot atât de maestru, pe cât este Van Gogh în pictură.

Uneori este inegal, își lasă reportajul să galopeze către țintă, în timp ce atenția cititorului e reținută de reflecțiile anterioare.

Dreiser a criticat America mânat de o furie explicabilă: o iubea prea mult, spre a-și desvălui această puerilă dragoste de pământ natal. — Ar fi fost prea puțin. — Dreiser a asediat-o, a stăpânit-o un timp și i-a arătat rănile. — Că aceste răni nu le poate nimeni vindeca, este o chestiune care nu preocupa realismul sângeros al autorului.

Lansat de timpuriu în bătălia ziaristică (bătălie crâncenă în America), Dreiser a cunoscut cele mai variate existențe, le-a intuit biografic și le-a adnotat difuzându-le trecute prin filiera unor crâncene îndoeli psihologice, atârnându-le în sarcină stranii predispoziții biologice și pledând pentru construcția lor specială care nu capătă niciodată credit pe piața sentimentelor cari există deocamdată.

VALERIU POPOVICI

PENTRU UMBRA LUI MARCEL GRIFFOIN

(Urmare din pag. I)

Uneori rămânea cu ochii pierduți într'ai mei, căutând par'că o străfulgerare de imagini pierdută:

— „Vous avez les yeux verts, Frunzetti, comme Elle!"

Și pentrucă-mi cunoștea boala, ale cărei simptome s'au dovedit mai apoi a trădă specifica „teamă de viață" a poeților, care m'a costat, prin interdicția ei „non-agendi", mai mult decât m'ar fi putut costa orice greșeală făptuită, Marcel Griffoiu râdea jovial cu toată figura lui blândă de flamand bonom, demascat de vin:

— „Mais voyons, voyons, mon vieux, ne faites pas cette grimace affreuse, mon Dieu! Tiens!

Vous avez déjà des rides amers!" Și-mi indica ușor, cu degetul, pe față, urma unui rictus corosiv.

— Vivez votre vie, Froun-dzet-ty, scanda el dându-mi balba de-o-parte ca să mi se uite în ochi, aplecat peste masa murdară de birt șvăbesc: Vivez votre vie! „On n'est pas sérieux quand on a dix-sept ans!"

Desigur, nu prea ești serios la șapt'sprezece ani. De aceea, în locul unei aventuri echivalente, i-am prezentat într'o zi primul manuscris al unor traduceri din Arthur Rimbaud, în versuri.

L-au surprins ca un miracol, ca o imposibilitate. Cunoștea valoarea intuitivă a cuvintelor românești mai bine decât toți profesorii români. (Cursiști, unii, sau licențiați în theologie care predau literatura modernă: Arghezi, Barbu, Blaga, la clasa a 8-a!). Mi-a luat poemele și mi le-a ciocănit pe toate părțile. Sunau pe placul lui. I se părea de neînchipuit. Mi-a cerut versuri proprii, și i-am întins peste o zi manuscrisul dactilografiat al primului meu volum, „Aladin", la care am renunțat în preziua editării, pentrucă fusese scris pentru o himeră: o perioadă din viața mea pe care am încercat s'o îngrop, dar care mi-a îngropat, drept răzbunare, restul. L-a citit atent, nopți în șir, căutând să-și dea seama de prospețimea noțiunilor, proprie limbii noastre. Uneori încerca, pe margine, cum ar sună în franțuzește. Fiindcă i-am adus apoi versiunea franceză a câtorva poezii celebre românești, dintre cele mai dragi, din Eminescu și Arghezi, mi-a dăruit cu totul dicționarul de rime franceze ce-mi împrumutase. Era o biată carte de modă veche, dar care valoră enorm pentru mine, pe atunci. Câte-odată, obsedat de muzicalitatea stranie eminesciană, pe care n'o gustase decât dela traducerea mea încoace, repeta ca pentru sine:

„Toujours geindront les ondes, nous dormirons toujours".

sau „Toujours croîtra son ombre, nous dormirons toujours",

rar, cu aerul că-și descântă sieși și iubitei (nu știu dacă va fi ajuns vre-odată Miss Iugoslavia să afle cât a iubit-o nepotul Galilor sălbateci rătăcit pe șesul Torontaluului).

Am înghebat, pe urmă, împreună cu Robert Klein, unul din prietenii cei mai prețuiți ai tinereții mele dintâi, un soiu de societate literară franceză, pe lângă Liceul din Timișoara. Profesorul Griffoin s'a sbătut să ne obțină o bibliotecă. Era pe atunci, la București, director al Misiunii Universitare și al Institutului Francez, Alphonse Dupront, unul din marii dascăli de umanism pe care i-am cunoscut. Biblioteca erà minunată. Bogată, aleasă cu grijă, variată. Eram toți trei în culmea fericirei. La una din ședințele noastre de-atunci a participat și președintele Dupront. (Din neferoire, amuțisem toți din pricina tracului). Când s'au organizat concursurile de limbă și literatură în toate orașele în care funcționau profesori de-ai misiunii, Marcel Griffoiu a avut marea satisfacție de a ne vedea, pe amândoi, distinși ex-aequo, cu așa numita „médaille d'or". Asta nu ne-a scutit totuși să obținem, ambii, la bacalaureat, doar media 8 a limba franceză ceeace ne-a scoborît grozav media, la care de altfel nici nu prea țineam. Doar atât, că examinator de limbă franceză erà un profesor de italiană, președinte al comisiei, care accentuase unui candidat, că participiul prezent al lui „savoir", este sinonim cu cuvântul „erudit". Pasă-mi-te, universitarul Mirandolla credea că „știind", în franțuzește se spune „savant".

La agapa de după bacalaureat am făcut haz toți trei de docta ignoranță a magnificului Președinte. Cel care erà însă mai înfocat, ca și cum ar fi fost în joc media lui, era profesorul Griffoin, căruia nu-i puteà ieși din cap genul de „fantoșa pudrată" al ilustrissimei figuri. De altfel ,opinia noastră despre selectul corp profesoral român, a tuturor trei, nu erà prea măgulitoare: Marcel Griffoin permisese să i se înjure într'un extemporal, unul din superiori, pe al cărui manual stupid eram siliți să bucăsim. Se angajase chiar în polemică, adnotând cu roșu pe margine teza, și notându-mi-o cu maximum.

Pe cât de liberal erà cu noi, pe-atât de intolerant era însă față de simptomele mediocrității, și nu unul din cei care i-au suportat ironiile „cinci"-uri, ar fi fost mai bucuros să aibă trei sau doi! Ironia lui erà tăioasă, ca și cum la fiecare vorbă te-ar fi scufundat în aer lichid. Ieșeai sloiu. Crizele de violență, în prezența cretinilor, atingeau uneori forme paroxiste. Pe Marcel Griffoin îl oripilă prostia, ca o insultă la adresa creațiunii, ca o palmă primită 'n plin obraz.

Ne-a separat, în 1936, viața. Un timp am încercat să-i scriu. Scrisori lungi, de adolescent. Mi-a răspuns o singură dată, scurt, dureros, că-i vine greu să-mi mărturisească întreg complexul de inferioritate pe care ți-l dă scrisoarea unui „tânăr interesant". L-am înțeles mai târziu, și-l înțeleg acum, când simt aceeaș strângere de inimă la auzul frazelor pe care le emite tinerețea, și care erau altădată ale mele. Din 1936 până azi nu-i decât 8—9 ani. Secole!

Mi-e rușine să dau ochi cu Marcel Griffoiu. Am 27 de ani aproape, și-mi fac rău vorbele încrezătoare'n viață și'n forțele superioare ale omenirii, pe care mi le debitează „tinerii interesanți". Uneori, într'un colț al vreunei cârciume balcanice, în care-mi încerc ades restaurarea vitalității deficiente, mi se pare că-l zăresc: mi s'a mai părut, acum cinci ani, și'n Franța. Atunci nu-mi erà atât de rușine: „Vivez votre vie!" Era a mea, aceea.

Din viciile barbariei lui de rafinat al unei civilizații rasate, n'am păstrat decât idolatria și dragostea de sacrilegiu.

Azi, în geamul câte unei vitrine, îi recunosc, privindu-mă, rictusul corosiv adâncit în obraz, între zigomat și bărbie, și uneori, de-asupra ochelarilor care-mi scoboară bisectoarea figurii unghiulare mai jos de sprâncene, vaga calviție a unei frunți care începe să semene cu-a sa.

Invidiez destinul întrepidului căutător de bogății în măruntaiele pământului, invidiez retrașarea celuilalt, între sacii de nisip ai forturilor Epictet și Marcu Aureliu. Video melora, proboque. Dar mă identific cu destinul cestuilalt, cestui de al treilea, desrădăcinatului, barbarului blond vicios de idolatrie și dragostea sacrilegiului, civilizatului nedomesticit, în căutare de plăji armoricane.

Mă zbat între conștiința cu negi a lui Rimbaud, și elogiul nebuniei calmului Erasm.

Câte-odată, beat de neîncredere și de desgust, de orgoliu și de self-scârbă, mă'njur ca Marcel Griffoin: Salot, saligot! Salopard!

Mă'mbăt apoi de-al-binele, și continui să trăiesc: Vivez votre vie, Frunzetti! Viața mea!...

In București, tramwayele au mai puțină inițiativă...

ION FRUNZETTI

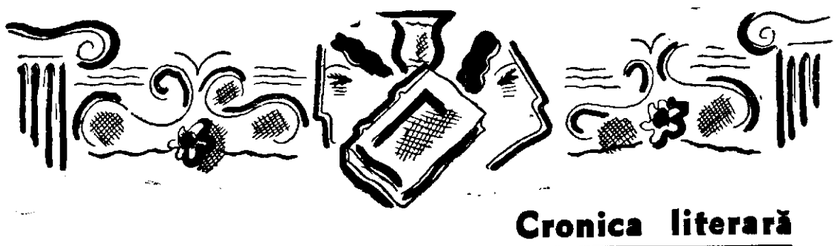

Cronica literară

MIHAI RALEA: Între două lumi

In cronica literară din numărul trecut al revistei, asupra volumului „Inţelesuri", unde o seamă de scriitori, gânditori şi sociologi îşi găseau interpretarea inteligentă şi lucidă, ajunsesem să stabilim că, în cadrul sociologiei şi literaturii, mişcările d-lui Ralea sunt eclectice, spiritul său selectând opere şi autori de compunere şi tipuri foarte variate, şi defineam această oscilare largă şi generoasă a interesului său ca o neparticipare sceptică (aproape un dezinteres) la anumite direcţii şi senzuri bine definite ale culturii, şi ca o expectativă provocată din neadâncirea complectă a problemelor trăite mai cu seamă prin coordonatele contemporaneităţii. Arătam că scriitorii care furnizează elementele argumentaţiei d-lui Mihai Ralea sunt cei din epoca formaţiei sale tinereşti, cu toate deosebirile lor esenţiale, şi lăsam să se înţeleagă că lipsa unei discriminări de sinteză, pe clase largi, ca şi lipsa adâncirii culturii de bază prin adăugirea altor epoci constituesc o deficienţă din care cauză spiritul năzuitor către cuprinderea totală, rămâne nesatisfăcută.

Am putea menţine în întregime observaţiile acestea şi pentru culegerea de esseuri din „Intre două lumi". Probleme de estetică, filozofie şi sociologie constituesc baza şi a volumului de faţă. Cele 14 esseuri din care unele sunt scrise cu o mai pătrunzătoare argumentaţie, iar altele mai puţin convingătoare, configurează dintr'o altă latură, cadrele interesului d-lui Ralea. In celălalt volum, am văzut cum două coordonate se aplică sistemului în judecata personalităţilor cuprinse: psihologia creatorului şi influenţa modului social explică şi în cartea de faţă multe din probleme de estetică tratate. Eseul „Mentalitatea estetică şi timpul nostru" distingând cu pătrundere caracteristicele psihologice şi sociale din veacurile XIX şi XX, explică dăderea interesului pentru artă din epoca noastră şi postulează naşterea unei noui estetici, adăugată la împrejurări. Remarcabil, esseul acesta, câştigă în temeinicie. Faptul că punctele sunt înregistrate sumar şi graba cu care se expediază unele care ar merita şi o mai mare atenţie, ca şi încheerea convenţională, cu nădejdea într'un mai bine (când e din ce în ce mai limpede că arta aşa cum o înţelege europeanul cultivat va merge, cel puţin pentru câteva zeci de ani, la gunoi), în loc să se ofere criterii practice pentru a se putea face faţă împrejurărilor, reduc din meritele lui. Prin modificările continui ale societăţii se explică în „De ce nu avem roman" carenţa romanului românesc. Mai întâi nu mi se pare deloc că nu avem roman. Dela Liviu Rebreanu la Radu Tudoran, o promoţie de cel puţin zece romancieri reprezintă cu demnitate toate compartimentele acestui gen. Dar să acceptăm adevărul că până la răsboiul trecut nu am avut roman. Unele din motivele d-lui Ralea sunt, evident, juste. Altele ca acelea, spre exemplu, care spun că lipsa romanului se datorează baladei noastre (noi n'am avut epopee ca Francezii sau Germanii) mi se pare ca netemeinic, fiindcă astăzi, totuşi, avem roman. Evoluţia genurilor şi spiritul lui Brunetiere nu pot fi invocate cu seriozitate în această împrejurare. Discutabilă ni se pare o serie de idei din esseul „Expresie individuală şi expresie socială în artă", mai ales acelea care fac din artă o funcţie socială. In anumite concepţii moderne, evident, arta e o funcţie socială, şi e supusă intereselor comunităţilor. Noi care nădăjduim să apărăm arta de această imixtiune străină de constituţia ei organică şi care ar omorî-o, socotim să expunem punctul nostru de vedere şi să contrazicem afirmaţia funcţiei sociale artei. *Arta n'a creat curente.* Această realitate *socială* spune tot. Dacă cineva s'a omorît după lectura lui „Werther" asta nu înseamnă absolut nimic. Gustată în singurătate, în izolare, arta satisface o necesitate adâncă a spiritului şi-şi ajunge prin acest efect stenic, reconfortant. A văzut cineva masse de oameni mişcate către o ţintă, de romanele lui Balzac, de „Divina Comedie", de poeziile lui Goethe sau sculpturile lui Rodin? S'a modificat cu un singur milimetru conştiinţa cetitorilor (număraţi cu milioanele) lui Dorgeles, Barbusse sau Remarque, care au arătat grozăviile războiului trecut? Ne vine greu să credem că adevărurile acestea simple, dobândite însă cu mare greutate, se vor eclipsa pentru totdeauna. Eclipsa temporară n'are importanţă şi afirmarea de mai sus prilejuită de discuţia unora din constatările d-lui Ralea se leagă de altă discuţie, astăzi foarte plictisitoare, aceea a vieţii şi artei sau a turnului de fildeş. Membru al societăţii în care s'a născut, creatorul are drept să trăiască viaţa timpului său.

Am făcut-o toţi, aşa cum am înţeles-o. Şi dacă Dante a fost actor în cearta partidelor cetăţii sale, ghelfi şi ghibelini, unde se resimt de aceasta terţinele sale? Numai aluziile şi dispoziţiile de ură sau iubire faţă de personagiile sale stau mărturie. Dar nu cele mai frumoase terţiune vorbesc despre acele întâmplări ale epocii. Şi dacă Vigny s'a refugiat într'un manoir a scris el mai puţin frumos decât Dante, cetăţean luptător activ al Florenţei? N'am face această discuţie pentru copii dacă în capitolul „Militantism artistic" d. Ralea n'ar avea afirmaţii din categoria celor combătute mai sus. Esteţii la care se referă d-sa ca şi dadaiştii, suprarealiştii sau cubiştii cad în afara artei propriuzise. Atât de discriminatoriu cu judecăţile sale, d. Ralea ar fi putut face şi această deosebire, nebazându-şi concluziile pe ceeace au săvârşit nişte neurastenici, nişte paranoici şi descreerăţi, care şi-au întitulat producţia literară dadaism, cubism sau futurism.

Problemele estetice constituesc o categorie a preocupărilor din „Intre două lumi". O a doua categorie se întocmeşte din probleme ale societăţii: „Dualismnul culturii europene şi concepţia omului total", „Feminism şi prostituţie", „Consideraţii asupra epocii noastre" sunt trei esseuri în care se tratează probleme sociale de cea mai vie actualitate. (Nu numai sociale, evident, fiindcă esseul este, prin definiţia sa, un gen în care se filosofează cu elemente din domenii mai variate). Ne-au oprit atenţia, însă, mai cu deosebire, studiile de psihologie colectivă „Fenomenul românesc" şi „Caracteristici franceze" ca şi studiul de psihologie generală „Filosofia seriozităţii" în care spiritul critic discriminatoriu, inteligenţa vie, asociaţia rapidă, caracteristice d-lui Mihail Ralea găsesc o ilustrare nouă. Psihologia românească, caracterizată prin *adaptabilitate*, şi situată între activitatea creaoare a naţiunilor occidentale şi resemnarea pasivă a celor orientale, cu elemente care sunt sustrase şi dela unii şi dela alţii, cu spiritul tranzacţional, cu scepticismul şi preponderenţa sentimentală şi emotivă se defineşte foarte frumos şi noi, cu oarecare pricepere literară dar cu puţină de psihologie colectivă, o primim cu plăcere. Tot atât de interesantă ne pare vederea asupra spiritului francez. Noul volum al d-lui Ralea nu prilejueşte o lărgire a cunoştinţelor ce putem căpăta despre elementele constitutive ale existenţii sale scriitoriceşti. Reconfirmări, asta este ceea ce primim, şi întărirea în convingerea că lipseşte acestui spirit discriminatoriu, analitic, scăpărător, dar nestabil, eclectic şi adeseori sumar, adâncimea şi sistematizarea atâtor probleme care-l preocupă de-avalma, precipitate într'o îmbulzeală pitorească de „apercu-uri", definiţii, sau strălucite pledoarii, care trăesc într'o armonie ce deseori ni se pare de suprafaţă.

MIHAIL CHIRNOAGĂ

Natura şi diversitatea efortului

(Urmare din pag. I-a)

De aceea poate, în ştiinţă şi în artă, marile izbânzi care au schimbat faţa omenirii, se datoresc, în primul rând, unor puternice individualităţi creiatoare şi vor da tot când ele apar ca opere colective. E drept că pentru realizarea acestor stâlpi de progres şi civilizaţie multe individualităţi au trebuit să-şi frângă aripile de elan copleşite de greutatea realizării şi răspunderii ce se leagă de ea. Cine vrea să înţeleagă mai bine această chestie, n'are decât, să-şi amintească de coşmarul care pusese stăpânire pe savantul Nobel, după ce şi-a dat seama de gravitatea fără de margine a descoperirii sale. Dacă efortul său uluitor a folosit industriei, el a dus totuşi omenirea la o prăpastie din care cine ştie când se va mai putea ridica. In schimb, realizările ce se întemeiază pe eforturile aparţinând mai multor indivizi, ajunge mai greu la punctul final, datorită faptului că au lucrat elemente de structuri diverse, uneori cu tendinţe categorice, cari dacă nu ajung la o unitate armonică, la un numitor comun, nu dau rezultatele scontate. Totuşi când realizarea s'a putut înfăptui, cu respectarea normelor de armonie, trăinicia şi eficacitatea ei nu se prezintă decât la un grad de egală valoare cu operile datorite nu efortului unui singur individ. Deci nu există nici o diferenţă calitativă între efectele produse de efortul individual fără de cel colectiv, ci poate unul de aspect şi neîndoelnic de proporţie, cantitativ. S'ar putea face totuşi o remarcă, justificată în mare parte de însăşi structura efortului individual şi anume aceea, că faţă de cel colectiv, care ajunge cu greu la o unitate desăvârşită, care-l constituesc, acesta apare mult mai omogen, mai pur şi implicit, cu o direcţie de orientare pe făgaşul creaţiei, mai deplin stăpână, fără reticenţe şi oscilaţii. O deosebire cantitativă între efortul individual şi cel colectiv există cel puţin la suprafaţă. Primul fiind rezultatul unui singur individ, deci se va manifesta într'un cadru compatibil cu poziţia pe care-o reprezintă, pe câtă vreme al doilea reprezentând totalitatea eforturilor produse de o masă, de indivizi, mai mare sau mai mică, va avea o mai vizibilă extensiune. Deci o deosebire de volum şi nu de esenţă calitativă. Substanţa e aceeaş şi la individ şi la colectivitate, cu singura deosebire că la primul e mai puţin în cantitate, decât la ultimul. Efectele produse în acţiunile de progres sunt deasemenea identice, din momentul în care e stabilit că ambele au aceeaşi structură organică.

De multe ori omenirea a cunoscut momente ciudate, dar nu lipsite de semnificaţie, când orientarea unor mase sociale a trebuit să accepte chiar uneori fără voie direcţia impusă unei singure individualităţi. Asemenea procese au rămas în lumină şi preţuirea actualităţii şi a posterităţii acele personalităţi cari şi-au înscris, cu succes numele în cartea strămoşilor de progres şi civilizaţie.

Efortul nu este însă un act reflex, venit pe neaşteptate din domeniul semi-obscur al subconştientului. El e un proces cu o enumită biografie şi istorie, purtând pe deantregul pecetea conştiinţei. El e imboldul lăuntric, menit să-l ducă pe om pe un anumit făgaş acela care i se pare favorabil şi nu pe unul nesigur şi periculos. Chiar dacă se poate presupune şi o oarecare doză de instinct, ceea ce-i dă cu adevărat caracterul autonomic, e tocmai sentimentul de conştiinţă, care-l însoţeşte, în toate actele interioare apariţiei sale. In el rezidă şi fundamentul atitudinei etice a individului şi a societaţii umane. Aceştia din momentul în care simt un imbold spre acţiune, făcând un efort spre a-l realiza, nu pot da, fiind faptul că au deplină conştiinţă a însemnătăţii lui, să realizeze ceva ce nu se acomodează cu structura lor etic intimă, care caută lucrurile bune şi le evită pe cele rele, defavorabile progresului de civilizaţie.

La unii indivizi tendinţa spre efort e mai mare decât la alţii. Lucrurile pot fi explicate, pornindu-se dela structura lor organică. S'ar putea ca să mai fie şi unele considerente de educaţie socială. Un individ trăit în mijlocul unei colectivităţi mai înainte, ca stadiu de civilizaţie, va fi capabil de un efort mult mai dinamic şi mai conştient, deosebindu-se astfel de efortul celor ce se menţin într'o stare înapoiată. Lucrul se explică prin contribuţia factorului de educaţie, care caută să menţină treaz sufletul individului în vederea unor acţiuni civilizatoare temeinice, cari nu pot fi realizate decât printr'un efort serios şi puternic.

Popoarele, ca şi indivizii, n'au putut ajunge la o stare de civilizaţie, decât printr'o acţiune de opere la baza cărora au stat eforturi de cea mai aleasă calitate. Tendinţa ideală nu este ca să existe eforturi diverse. Din orice colectivitate eforturile individuale, cari compun pe cel colectiv, nu trebue să aibă un caracter prea divers, fiindcă atunci i-ar lipsi acestuia unitatea şi armonia, elemente absolut indispensabile în orice acţiune progresivă. Toate eforturile individuale, în afară de nota lor specifică de originalitate trebue să prezinte, o notă comună, tuturor, fără de care ele ar rămâne eforturi izolate, şi fără nici un fel de eficacitate. Efortul colectiv, fără a păgubi originalitate a cuiva, tinde să devină quintesenţa tuturor eforturilor individuale dintr'o colectivitate oarecare. Popoarele cari au militat pe făgaşul acestui adevăr, s'au invrednicit de mari şi înălţătoare realizări în toate domeniile de activitate cari alcătuesc piedestalul de glorie al civilizaţiei.

Efortul nostru ar avea multe de împlinit, dacă ţinem seama de grelele împrejurări străbătute, care ne-au lipsit de o evoluţie firească în direcţia progresului. Credem că cel mai de seamă efort, sub raportul culturii, nu e acela de a adopta mijloace de lucru şi metode, care corespund realităţilor din alte părţi, ci de a căuta să cunoască cât mai afund structura propriilor noastre împrejurări de viaţă. Efortul în direcţia imitaţiei a fost apanajul de multă vreme al unora din cercetătorii şi cărturarii noştri. Credem însă că n'am urmat o orientare potrivită nevoilor reale. Nu putem năzui să împlinim cu aceleaşi metode, lipsurile din patrimoniul nostru de cultură cu cari au ajuns popoarele din apus la nivelul ridicat al stării lor culturale. Numai cunoscând temeinic realităţile, care ne-au ţinut de milenii sub izolarea lor păgubitoare, se pot găsi soluţiile de îndreptare. Şi apoi, mai trebue să ţinem seama şi de o altă importantă constatare; popoarele apusene au evoluat într'un răstimp destul de lung. Când ele aveau o „Renaştere înfloritoare", noi deabea aveam un început de psaltiri şi ceaslove. Ca atare, ceea ce au putut realiza ele într'o epocă lungă, nu putem noi, chiar dacă am adopta unele din metodele lor de lucru, într'un răstimp aşa de redus. Efortul nostru esenţial trebue să ţintească la cunoaşterea originalităţii româneşti, după care operaţie nu mai e posibilă o intensă campanie de progres şi civilizaţie. Imitaţionismul nu e un efort constructiv şi cine-şi leagă nădejdea de el nu face decât să lege şreangul de gâtul culturii româneşti.

DUMITRU IMBRESCU

„MADEMOISELLE VIOLETTA"

Chiar fără s'o fi văzut vreodată o recunoşteam după glas. Glumea în cele mai drăgălaşe feluri asupra aceloraşi teme, obişnuite tuturor femeilor; dar cu ceva în plus. Cu o grijă discretă, cu o stăruinţă plină de atenţie. Imi spunea că asistase la lecţiile mele; eu nu o recunoscusem, dar ea îmi povestea despre ele, îmi amintea atâtea mici întâmplări: căderea codicelui, profesorii ce se amestecau printre studenţi... şi în mine înflorea mângâierea acestor evocări. In zilele acelea cenuşii, doream glasul ei şi-l căutam. Numai ea îmi era aproape, alinându-mi singurătatea şi depărtarea, ca o floare de lotus. Mai ales îmi vorbea despre lucrurile ce îmi erau dragi, despre ţara mea şi despre compatrioţii mei.

Pe când eram în tren, în drum spre România, în căutare de adăpost şi de ocupaţie, cineva m'a întrebat: „Cine vă aşteaptă la Bucureşti?" — şi nu ştiusem ce să răspund. Nu mă aştepta nimeni. Dincolo de trenul acela se întindea necunoscutul. Acum însă, dincolo de acel necunoscut se află o fiinţă bună. Şi totuşi dacă m'aţi întreba cum e, dacă e tânără sau bătrână, blondă sau brună, frumoasă sau urâtă, n'aşi şti ce să vă răspund.

Dar azi nu m'a căutat. Am aşteptat-o îndelung. Pe acoperişuri se aşterne prima zăpadă. In stradă o mocirlă neagră răsună ca sticla pisată sub roţile maşinilor ce trec. Incă nu m'a căutat. Fumul se ridică leneş din case în aerul îmbăcsit, în cerul de plumb care se întunecă tot mai mult. Rătăcesc departe gândurile mele.

Cine oare cunoaşte jocul mecanismelor ascunse ale sufletului? Oamenii de ştiinţă analizează omul cu metodele lor speciale; dar omul nu e numai cadavrul anatomiştilor, fiinţa filosofilor sau creatura economică urmărind mereu distrugerea pentruca maşinile, al căror rob este, să poată produce. Omul mai e şi eroul, poetul, sfântul, ascetul.

Fiecare din noi poartă în sine mai multe lumi. Şi nu e decât o părticică infinit de mică a acestei lumi care e lipsită de viaţa spiritului şi care e ca un grăunte de nisip rătăcit în imensitatea spaţiilor. Viaţa sa e un nimic faţă de acele mii şi mii de ani lumină cu care se măsoară distanţa stelelor între ele! Prezenţa noastră fizică în lume e cu totul neînsemnată. Şi totuşi noi suntem aceia cari am smuls din neînchipuita imensitate a timpului mai multe lumi astrale şi din abisurile necunoscutului realităţile abstracte şi sublime ale ştiinţei, ale artei şi ale religiei, pe care le numim legi naturale, abstracţii matematice, f r u m u s e ţ e, Dumnezeu.

A privi înlăuntrul nostru e ca şi cum am privi înăuntrul unui microscop ultraputernic apa tuturor oceanelor. Pentrucă fiecare din noi poartă înlăuntrul său propria poesie, care este sensul lucrurilor dragi nouă şi îndepărtate, percepţia frumuseţii şi a necunoscutului, suferinţa şi speranţa, avântul şi nepăsarea, blândeţea şi gingăşia, entusiasmul de a trăi şi bucuria de a muri.

Şi totuşi societatea modernă neagă individualismul, a standardizat oamenii, reducându-i la starea de roboţi, de cai orbi învârtindu-se mecanic în jurul unei pietre de moară. Pentruce războiul acesta, care distruge ultimele rămăşiţe ale vieţii civilizate, care substitue materia spiritului, lucrurile ideilor, în numele unei fericiri şi a unui progres care aminteşte povestea amară a acelui naufragiat care — asvârlit de furtună pe o insulă pustie, temându-se să nu cadă pradă fiarelor şi canibalilor — zăreşte un trup atârnat de o spânzurătoare şi răsuflă mai liniştit, pentrucă îşi dă seama că se află printre oameni civilizaţi.

S'a trezit acum în mine ca un plâns molcom în inimă, ca un dor de casa mea îndepărtată, unde munca m'a legat de pământ, unde noi fiii continuăm munca părinţilor, alături de moşii noştri cari dorm sub pământul învolburat de ultima lor răsuflare. De casele noastre italiene, desnădăjduite şi goale, care răsună acum de plânsul unei mame şi de hohotitul unui copil.

Toate amintirile îndepărtate răsar acum tăcute din nisipul timpului, aşa cum în pustiu, când eram în Africa, răsărea seara; când un cor îndepărtat de beduini răsuna slăbit de praf, de arşiţă şi de mers, şi soldaţii cereau aparatului portativ de radio legat de acumulatorul autocamionului, ştiri din Patrie, şi feţele lor de luptători se îndulceau de mângâierea aceasta din depărtări, iar sub corturi — la lumina slabă a lanternei, unii se rugau şi alţii scriau.

Aşa rătăceau gândurile mele. Când deodată simţii în mine ca o senzaţie de frig care mă cheamă la realitate. Fruntea mi-era lipită de geam. Şi Mademoiselle Violetta? Ridic receptorul. Era întotdeauna acolo, la centrala telefonică a hotelului, grijulie şi atentă.

— Est Mademoiselle Violetta?

— Mademoiselle Violetta n'est pas là... est tombée malade... ele est très grave... elle doit subir une intervention... est l'hopital... peut être... mais elle ne reviendra plus.

Violetta. Tot şi nimic. O femeie fără chip pe care n'am văzut-o niciodată, a cărei înfăţişare n'o cunosc, dar a cărei bunătate am simţit-o. Ea nu era pentru mine „necunoscuta".

Nu ştiu nimic din ceeace putea dărui carnea ei, dar cunoşteam în schimb darul inimii ei. Vocea ei nu era decât un sunet, încălzit în alinare, o emoţie încredinţată eterului şi pe care un fir îl lega de tainele sufletului meu, şi care cobora în inimă ca o mângâiere, ca aceea pe care ţi-o dă mireasma unei flori.

— „Poate nu se va mai întoarce".

O ceaţă groasă şi neagră a învăluit acum piaţa. In mine simt fâlfâirea rece a aripilor unei pasări mari, negre. zările sufletului meu se pierd acum, în toate părţile, în pământ. Nici monumentul, nici Fundaţia, nici Palatul, nici oamenii. Numai braţul puternic şi negru al muncii: macaraua care se profilează deasupra pământului şi a nimicurilor sale, înălţată în sus, spre cer, implorând.

ROBERTO SCHEGGI

Ţigară cazonă

Mă simt astăzi mai tare, mai curajos, mai bun...
Găsii în tabacheră opt fire de tutun.

Cu trupu'ntins la soare, stăm, eu şi Iorgu Sterea
Şi tragem din ţigare, pe rând, câte un fum...
Par'c'am pornit acasă, voioşi, pe vesel drum,
Aşa ne râde chipul şi am uitat durerea.

Din fumul ce se pierde, albastru'n alba zare
Noi făurim imagini din lumea noastră dragă,
Şi gândul ni-e mai vesel, şi vorba ni-e a şagă,
Pe când în piept îşi face un val călduţ cărare.

Vorbim despre iubite şi ne mintim pe rând
— Eu spun că mă iubeşte ca nimenea pe lume —
Şi, ca în alte vremuri, noi facem iarăşi glume,
Râzând când ne dăm seama c'avem acelaş gând.

Dar din ţigarea strâmbă a mai rămas un muc,
Din fericirea noastră, o amintire ştearsă...
A sfârâit pe buze miros de carne arsă,
Mi-a năpârlit mustaţa şi-arăt a eunuc.

Cu fumul ce se pierde, albastru 'n alba zare
Se stinge bucuria aprinsă în ţigare.

TRAIAN LALESCU

Anton Cehov

(Urmare din pag. I-a)

ea a fost şi va fi totdeauna cea mai înaltă manifestare a dragostei şi numai datorită ei omul va birui natura şi pe sine însuşi" („Poveste plictisitoare").

Realitatea contemporană reprezintă pentru el un vast câmp de experienţă. Cu procedeele unui om de ştiinţă, cercetează, analizează, descompune sufletele oamenilor cari îi ies în cale şi cari formează materialul său de experimentat. Analiza psihologică, la care supune personagiile sale, întrece orice închipuire ca adâncime şi ca spirit de pătrundere. Insă el nu numai observă şi înregistrează, ci caută să stabilească semnificaţia adevărată a lucrurilor, rostul lor în viaţă.

Cenov îşi începe cariera literară de tânăr, fiind încă student. In această primă perioadă a activităţii sale literare, se remarcă printr'o nuvelă umoristică. Ceeace îl atrage sunt situaţiile comice, trăsăturile cidicole. Un râs nestăpânit şi un umor profund se desprind din aceste scrieri din tinereţe. Dar el nu este caustic, nici batjocoritor; o simţire umană străbate întreaga sa creaţie. Cu timpul însă, Cehov devine din ce în ce mai sobru, mai potolit, râde mai puţin. Omul de care râsese până acum fără răutate, îi provoacă nesfârşită milă. Faţă de acest animal nenorocit, lipsit de forţă şi de voinţă, n'are decât sentimente profund umane.

Se pare că opera lui reprezintă o anchetă riguroasă a realităţii. Viciile, slăbiciunile, lipsurile atrag atenţia lui. Autorul, cu o privire din ce în ce mai sfredilitoare, adună, scormoneşte, analizează. Obiectiv şi impersonal, ne introduce în această lume largă, lumea mizeriei fizice şi morale. Nu inventează; sub mâna lui de maestru, răsare o lume întreagă, pe care el, într'adevăr, a văzut-o şi a cunoscut-o. In atmosfera concentrată a nuvelelor sale, oameni, animale, obiecte, peisagii sunt evocate cu o putere uimitoare. „Când citesc pe Cehov, — spunea Tolstoi, — mi se pare că nu numai îi văd eroii, dar aud şi vocea lor".

Avid cercetător al realităţii, ne prezintă un şir nesfârşit de tipuri. Bogătaşi şi cerşetori, titraţi şi analfabeţi, proşti şi genii, nebuni şi normali. Bolnavii de tot felul se perindă prin faţa noastră, cu psihologia lor aparte. Indiferent de locul pe care personagiile lui Cehov îl ocupă în viaţă, rareori sunt oameni sănătoşi şi normali. Pentru el, omul apare mai repede ca un animal bolnav, care are nevoe, mereu, de îngrijire.

Deşi în vasta lui galerie de tipuri întâlnim destui ţărani, meseriaşi, declasaţi, rolul principal îl ocupă intelectualul. Ca şi Maxim Gorki care pe 2.000 de pagini ne înfăţişează pe intelectualul rus, întruchipat de Klim Samghin, Cehov în numeroasele sale nuvele, ne prezintă pe judecători, profesori, preoţi, actori, scriitori, doctori. Viaţa medicului şi anturajului acestuia îl pasionează în mod special („Pavilionul nr. 6", „Neastâmpărata").

Degeaba am căuta caractere tari, firi de luptători şi învingători printre personagiile lui Cehov. Eroii lui sunt oameni slabi, neputincioşi, cu voinţa şubredă, într'un conflict permanent cu viaţa. Sunt conştienţi că viaţa pe care o duc nu este bună, însă n'au destulă putere ca s'o schimbe. Rămân indignaţi, dar pasivi, suferă şi se supun cu uşurinţă la condiţiile de viaţă în care îi aruncă hazardul. Banalitatea, lipsa de orice fel de perspective îi copleşeşte încetul cu încetul şi ei se complac în situaţia lor, neputând să rupă lanţurile deprinderii. E suficient să ne gândim la refrenul „la Moscova' din piesa „Cele trei surori", unde trei femei inteligente, stabilite întâmplător într'un oraş de provincie, în care nu se pot acomoda şi nu pot găsi un climat sufletesc potrivit cu cerinţele lor, visează să plece „la Moscova"; dorinţa de a pleca din atmosfera meschină a unui orăşel de provincie devine pentru ele obsesie, însă nu fac nimic spre a realiza această arzătoare dorinţă. Refrenul „la Moscova" strabate toată piesa şi arată în modul cel mai limpede apatia şi slabiciunea firii omeneşti; visul este lumea cu care se consolează inima, în realitate nefiind în stare să schimbe ceva.

In genere, rareori s'a arătat cu atâta claritate, covârşitoarea putere a mediului. Oamenii cei mai bine intenţionaţi nu sunt în stare să reziste faţa de acest nivel comun, care, în mod inconştient, îi subjugă, îi niveleazа, le desfiinţează particularităţile personale. Ca un personagiu rar, apare personalitatea puternică a unui profesor, care mărturiseşte că s'a deprins din copilărie să reziste la influenţele venite din afară, ca: celebritate, grade superioare, viaţă pe picior mare, legături cu societatea înaltă, etc. Aceste succese nu l-au schimbat, el rămânand cum a fost. Constată însă cu tristeţe că fiinţele slabe — soţia copiii lui — n'au putut rezista, toate acestea căzând asupra lor ca o avalanşă şi strivindu-i. („Poveste plictisitoare"). Cazul lor este cazul celor mulţi. Tinerii cu idei, cu mult entuziasm, smulşi din mediul în care au trăit, nu pot rezista în faţa unui nou mediu în care îi aruncă soarta, n'au destulă tărie şi, încetul cu încetul, sau se transformă, adaptandu-se la calapodul comun, sau pier în vâltoarea vieţii. („Pavilionul No. 6")

Cu tot caracterul realist şi pesimist al operei sale, un sentiment de nesfârşit farmec şi delicateţe feminină străbate toate scrierile sale. Tablouri poetice, chiar idilice, nu-i sunt straine, mai ales când e vorba de femei, copii, animale. Din descrierile naturii — senine şi diafane — se desprinde profunda admiraţie pentru frumuseţile firii. Pare că tot sufletul lui Cehov e insetat de frumuseţe, de perfecţiune, de sublim. Şi, pentrucă viaţa nu prea oferă asemenea imagini, atunci când autorul le întâlneşte în viaţă, îşi revarsă toată puterea sufletului şi a talentului său ca să le evoce cât mai desăvârşit.

Sobru, chiar dur în prezentarea realităţilor, obiectiv şi imparsibil în înfăţişarea părţilor celor mai respingătoare şi înfricoşătoare ale vieţii, îşi găseşte un puternic resort de salvare în dragostea pentru om. Iubirea aproapelui învinse repulsia pentru el. In dorul acesta de a iubi pe om, aşa cum ni-l prezintă el, de a ierta pe această fiinţă inferioară, constă forţa întreagă a creaţiei lui Cehov. La prima vedere, scrierile lui au un caracter negativ, destructiv. Totuşi, în opera sa criticistă, arată că viaţa, aşa cum o cunoaşte el, nu este bună şi chiamă la altă viaţă, superioară, tocmai din dragoste nelimitată pentru om.

Şi poate că în nici o altă parte, n'a arătat Cehov mai bine puterea înălţătoare a iubirii ce sălăşluieşte în inima omului, a celui mai de rând om decât în „Drăguţa". Olenca, eroina acestei nuvele, e cea mai obişnuită femeie. Dar simte mereu nevoia să ţină la cineva; fără acest sentiment, n'ar fi putut trăi. Aşa a ţinut la tatăl ei, la mătuşa ei, la care un profesor de şcoală, la soţii săi. Văduvă de două ori, n'a avut fericirea de a deveni mamă. Sentimentul pentru oamenii la cari a ţinut formau scopul vieţii ei. N'avea o existenţă de sine stătătoare, interese personale, opinii proprii. Trebuia să se alipească cu tot sufletul şi trupul de cineva şi atunci viaţa ei se colora în felul în care persoana la care ea ţinea privea viaţa înconjurătoare. Când rămâne fără nici o fiinţă dragă în jurul ei, se găseşte în neputinţă de a mai revărsa bunătatea inimii sale, comorile sufletului său femenin, se veştejeşte, ca o plantă lipsită de umezeală. Şi când soarta îi scoate în cale un copil străin, de care se leagă cu toată puterea sufletului ei, devine, cu adevărat fericită.

VALERIA COSTĂCHEL

SBUCIUM

— Nuvelă —

de MIHAIL ŞERBAN

În ziua în care şi-a luat licenţa, Victor Culbecea s'a prezentat din nou în biroul domnului Director Voicu. Intră cu amintirea şi cu emoţia prezentării dintâiu, cu doisprezece ani în urmă.

— Domnule Director, — începu el şi glasul îi era chinuit de marea emoţie care-l cuprinse, — acum doisprezece ani un copil sărac, venit dela ţară, intra aici ca să vă roage să-l primiţi în şcoală. Nu avea bani, nu avea cărţi, nu avea hrană, nu avea pe nimeni care l-ar fi putut ajuta. Şi D-voastră m'aţi primit ca un părinte şi m'aţi ajutat ca să ajung până aici. Astăzi mi-am dat ultimul examen de licenţă. Vă datoresc totul. Nu aflu cuvinte să vă mulţumesc. Mă voi gândi întotdeauna la D-Voastră ca la un om care mi-a dăruit adevărata viaţă.

Ca şi atunci, bătrânul director ocoli biroul şi veni spre el. Acum însă nu mai era lângă dânsul un copil, ci un bărbat, care-l întrecea în înălţime cu un cap. Il îmbrăţişă şi-l sărută pe amândoi obrajii.

— Să trăeşti Culbecea, copilul meu. Meritul că ai ajuns aici, e al tău. Să-ţi ajute Dumnezeu ca să fii de folos ţării şi mândriei şcolii noastre care a dat atâţia oameni mari. Iţi doresc să păşeşti pe calea gloriei lor.

Directorul se întoarse după birou, dar Culbecea nu se mişcă. Bătrânul îşi puse iar ochelarii pe nas şi-l întrebă ca şi atunci, cu doisprezece ani în urmă, când intrase, copil, în biroul lui.

— Ei, ce-i?

— Domnule Director, spuse Culbecea, vreau ca locul pe care l-am ocupat eu până acum, aici, să-l las liber pentru altul care vine după mine. Dacă nu mai aveţi neapărată nevoe de serviciile mele, voi pleca.

— Ţi-ai găsit altceva?

— Nu, dar îmi voi căuta.

— E greu, e foarte greu. Să nu dai vrabia din mână pe cea din par.

— Vreau să-mi găsesc un serviciu provizoriu, ca să-mi pot pregăti doctoratul şi examenul de capacitate...

— Iţi urez noroc. Poate te întorci aici ca profesor. Ar fi bine să vă întoarceţi unii... Eu sunt bătrân...

Glasul bătrânului tremura. Intorcea când pe faţă când pe dos nişte hârtii depe birou, parcă ar fi căutat ceva şi nu găsea.

— Rămâneţi cu bine, domnule Director...

— Da, drum bun, drum bun şi succes şi nu uita şcoala...

Victor Culbecea ieşi împleticindu-se, parcă ar fi fost beat. Coborând scările înalte de piatră care dau spre strada Toma Cozma, îi veni în minte ziua aceea de demult, de peste ani, când le urcase pentru prima oară. Parcă ar fi fost ieri. Intrase copil şi ieşea om în toată firea. Sfârşise un drum şi va începe altul. Il bucura o credinţă, că drumul cel nou nu va avea cotituri, ci numai urcuş.

*

...Câteva luni, Victor Culbecea rămase la Iaşi. Ii crescuseră din suflet spre fiecare stradă şi spre fiecare casă a acestui oraş, rădăcini puternice, pe care nu le putea rupe. Nici n'ar fi voit să le rupă. Cât de fericit ar fi fost să-şi fi găsit aici o ocupaţie, ceva cât de cât ca să-şi poată poată asigura existenţa şi să-şi pregătească doctoratul. Umblă, deschise uşi, căută, ceru, dar degeaba.

— Nu avem locuri!... i se răspundea în toate părţile.

— Singur te duci? Singur n'ai să faci niciodată nimic! Iţi trebue o proptea... l-a luminat un coleg căruia i s'a destăinuit...

O proptea? Trebuia să se ducă, să se roage... La cine? Cunoştea pe părinţii atâtor elevi pe care-i preparase. Oameni sus puşi! L-ar privi de sus, cu milă, poate i-ar da un bilet... Nu... Apoi se gândi la binefăcătorul lui... El singur l-ar înţelege, l-ar ajuta fără să-l întrebe nimic, l-ar primi şi înapoi în şcoală ca pedagog... Nu... se scutură Victor Culbecea, ca de o ispită. Trebue întâiu să înving şi apoi să mă întorc acolo... acolo... Apoi s'a hotărît să plece la Bucureşti. Oraş mai mare, mai activ, Capitala ţării, plin de ministere şi de instituţii, îşi va găsi acolo ceva, îşi va pregăti acolo doctoratul...

Victor Culbecea veni în Bucureşti tocmai în epoca în care fenomenele sociale noui îşi trăiau forma lor cea mai acută.

Mult timp se simţi ca un naufragiat pe o navă bătută de furtună. Oriunde se ducea, primea acelaşi răspuns: Nu avem locuri. La început crezuse. Dece l-ar fi minţit? Nu era şi el om ca toţi oamenii? Nu avea şi el o diplomă de licenţă în buzunar? Poate nu aveau încredere într'însul! Să-l încerce! Ar fi făcut orice, numai să aibă un punct de reper în această lume haotică, în care rătăcea. Pe urmă şi-ar fi câştigat încrederea, ar fi răzbit.

Umblând pe străzi fără nici o ţintă, fără curajul de a mai deschide vreo uşă pentru a întreba „nu aveţi un loc pentru mine?", îl uimea strălucitoarea desfăşurare a vieţii

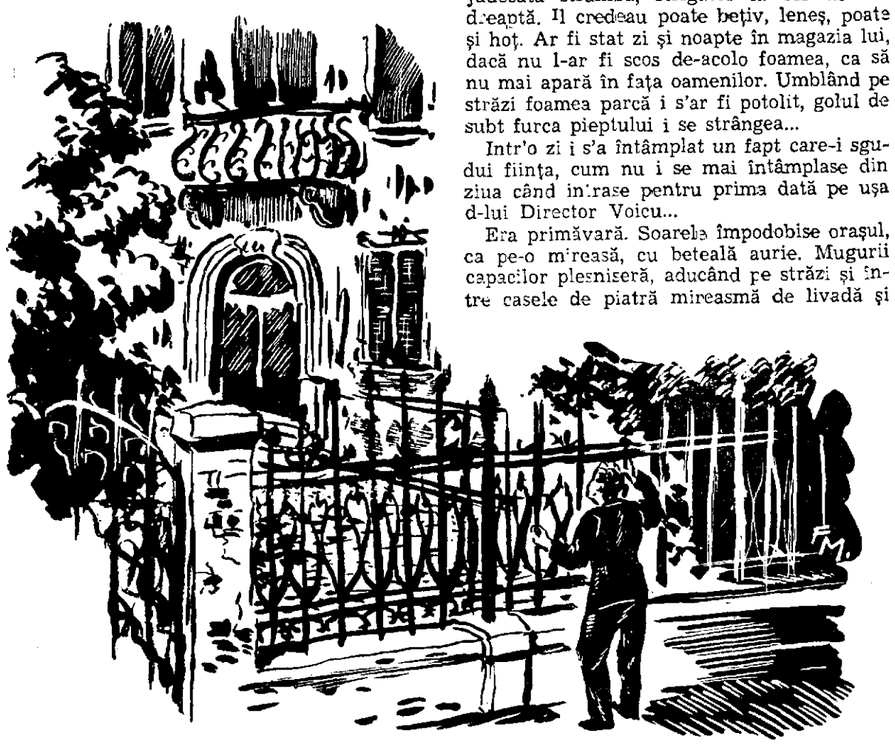

care se scurgea pe lângă dânsul în ritm vertiginos, ameţitor.

— Viaţa îşi urmează cursul ei, nepăsătoare şi eu rămân în urmă? îşi zicea adesea, cuprins de spaima că-l ameninţă prăbuşirea morală. Nu voi fi niciodată în stare să-mi potrivesc pasul în ritmul acestei vieţi. Sunt un ostracizat...

Adesori, obosit şi chinuit de foame, în clipe de halucinaţie, vedea crescând, între el şi lumea înconjurătoare, un zid uriaş, pe care-l privea cu spaimă că nu va putea sfărîma niciodată, ca să treacă dincolo. Alteori avea senzaţia că se află subt un clopot imens de sticlă, un cobai închis acolo pentru o experienţă. Ii lipsea aerul, nu i se dădea nici hrană. Totuşi trăia şi privea prin sticla izolatoare, viaţa tumultoasă a unei lumini ireale.

Foamea şi nesomnul îi provocau o stare de somnolenţă în care simţurile şi judecata, ca anesteziate, îşi reduceau funcţiunile.

Gândul că niciodată nu va putea cuceri viaţa de dincolo trezi pe încetul în sufletul lui un fel de ură împotriva ei. Urî viaţa, dar urî cu scârbă şi mai mare acest oraş înecat în splendori şi bogăţii, în care atâţia oameni rabdă şi mor de foame.

Ura aceasta îi aduse o preocupare şi o ocupaţie. Urmărea şi cerceta în aspectul lui exterior omul depe stradă, în priviri, în gesturi şi în înfăţişarea lui întreagă — ca să-l identifice în aspiraţii şi în viaţa-i de toate zilele. Din clipa aceea nu se mai simţi singur. Descoperi sute şi mii ca dânsul. Ii recunoştea dintr'o privire, dintr'un gest. In sufletele lor ardea mocnit, ascuns în spuza prăbuşirilor, un jar a cărui dogoare creştea dela o zi la alta.

Tânjea după imaginea calmă a Iaşului patriarhal, care abea aici se împlinise în sufletul lui, conturând un sentiment de iubire şi de recunoştinţă ca pentru o mamă care ţi-a dat viaţa...

In schimb satul era dincolo de amintire, scufundat într'o ceaţă.

Isi aducea tot mai des aminte de vorbele tatălui său:

— Stai acasă măi copile, nu te duce la oraş să te calce „traivanu" şi-i muri pe subt un gar ca un câine. Cine o să-ţi dea ţie de mâncare acolo, cine o să te îmbrace?...

In primii ani, ai unei vârste bicisnice, a avut mai mult noroc. Acum e un vagabond cu diplomă. Nu din vina lui! Din vina societăţii!...

In durea mai ales neînţelegerea şi îngâmfarea celor ajunşi, care începuseră să-şi teamă situaţiile. Deveniseră răi, brutali. Nu le mai puteai vorbi sincer. Trebuiai să te linguşeşti, să săruţi mâna. Numai cei care făceau astfel, reuşeau. In toate părţile domnea egoismul, mână în mână cu prostia şi răutatea. Deoparte. De alta lipsurile, nemulţumirea. Părea că sub această lume fierbe un uriaş cazan al Satanei, plin cu otrăvuri, a căror aburi înebuneau oamenii.

Prăpastia între tineri şi bătrâni crescu deodată, de netrecut.

— Voi sunteţi vinovaţi!

— Ba voi!

— Timpretul din ziua de astăzi prea este grăbit!

— Voi, bătrânii, aţi acaparat totul. Aţi vrea să ne luaţi şi dreptul la viaţă...

Invectivele sporeau în răutate dela o zi la alta. Şi ura creştea. Ură, nu glumă!

Ca elev şi ca student, Victor Culbecea nu prea ştiuse ce se petrece dincolo de zidurile şcolii. Nici nu-l prea interesa. Se dăruise în întregime studiului, şi-i ajungea. In tot timpul cât urmase liceul, fusese ferit de griji. Şcoala îi dăduse totul.

Ajuns la Bucureşti, situaţia se schimbă deodată. Abea acum intră în lupta pentru viaţă, dură, neaşteptat de grea...

După câteva luni, era aproape istovit. Descurajarea îl copleşise.

— Sau mă întorc acasă sau se împlineşte proorocirea tatei! şi constatarea aceasta care altă dată i-ar fi umput cu spaimă gândul şi fiinţa, trezind într'insul, într'o ultimă sforţare, energiile, acum nu-l mai impresiona.

Nici la înfăţişare nu mai semăna cu cel de altă dată.

Fiindcă nu mai putu să-şi plătească chiria, într'o zi când se întoarse din oraş îşi găsi puţinele lucruri scoase din cameră şi camera închiriată altuia. Totuşi, când îl văzu, proprietarul i se făcu milă de dânsul şi-i spuse: — Camera nu ţi-o mai puteam lăsa, dar dacă n'ai unde să te duci, până ce-ţi vei găsi în altă parte, poţi să rămâi aici, în magazia asta. E vară, ai şi-un pat de campanie acolo... Rămăsese acolo. Unde era să se ducă? Stătu şi în timpul iernii. Avu noroc de o iarnă mai blândă... Dar totuşi era frig, dormea îmbrăcat. Hainele i se roaseră, se rupseră; se îmbâcsise praful într'însele, parcă toată viaţa lui n'ar fi făcut altceva decât să care saci cu făină... Slăbise. Ochii i se traseră în fundul capului. Umbla nebărbierit, netuns... Mizeria fizică corespundea mizeriei morale în care căzuse. Imbătrânise parcă...

Citea în privirile oamenilor depe stradă judecata strâmbă, strigător la cer de nedreaptă. Il credeau poate beţiv, leneş, poate şi hoţ. Ar fi stat zi şi noapte în magazia lui, dacă nu l-ar fi scos de-acolo foamea, ca să nu mai apară în faţa oamenilor. Umblând pe străzi foamea parcă i s'ar fi potolit, golul de subt furca pieptului i se strângea...

Intr'o zi i s'a întâmplat un fapt care-i sgudui fiinţa, cum nu i se mai întâmplase din ziua când intrase pentru prima dată pe uşa d-lui Director Voicu...

Era primăvară. Soarele împodobise oraşul, ca pe-o mireasă, cu beteală aurie. Mugurii capacilor plesniseră, aducând pe străzi şi între casele de piatră mireasmă de livadă şi de pământ virgin. Ferestrele râdeau în soarele ca ochii unor iubite sărutate de iubiţii lor. Plutea în aer înfiorarea spasmului miraculos care zămisleşte viaţa. Urechile auzeau iarăşi freamătul dintre cer şi pământ, al dăruirilor nevăzute care aprind sângele.

In casele reci rămăseseră numai bătrânii, în a căror suflete şi trupuri sloiurile nu se mai desgheţau.

In acest an Victor Culbecea nu simţise încă fiorul primăverii. Desgheţul întârzia. Parcă i se tociseră simţurile. Ochii nu mai vedeau, urechile nu mai auzeau...

Rătăcea pe străzi călcând rar, alene, ca adormit. Il uimea forfota din jurul lui, pe care n'o înţelegea... Poate e vreo sărbătoare naţională! îşi zise. Pentru el de mult toate zilele erau la fel, niciuna nu mai avea vreo semnificaţie deosebită... Dar nu văzu steaguri şi se gândi că e numai o părere a lui că ceva deosebit se petrece şi că lumea ar fi în sărbătoare...

Ajungând în Bulevardul Elisabeta, lângă Liceul Lazăr, în loc să se îndrepte în sus, spre Calea Victoriei, cum făcea de obiceiu, — el făcu la stânga, pornind spre Cotroceni. Dacă ar fi stat să-şi analizeze subconştientul şi să-l întrebe dece pornise în partea aceasta şi nu în cealaltă, poate ar fi trebuit să-şi spue că se lăsase atras de o chemare misterioasă, aşa cum acele unei busole ascultă de tiranica forţă a pământului.

Bulvardul era inundat de soare şi, surprins de noutatea atunci observată, el avea pentru o clipă impresia că lumina aceasta nu curge numai de sus, ci isvorăşte şi din asfaltul străzilor şi din piatra caselor. Tot ce vedea avea o transparenţă de cristal, în dosul căruia ard becuri strălucitoare...

Sub ghiaţa sufletului său, el auzi un clipocit.

— Desigur că s'a topit omătul pe ogor... Tata o fi ieşit cu plugul... îi veni un gând, pe neaşteptate, în minte.

Amintirea primăverii din sat şi de pe ogor îl emoţionară. Simţi o vibraţie caldă în tot trupul.

Trecuse Podul Elefterie şi intrase pe nişte străzi încurcate, care semănau între ele şi în care e foarte uşor să te rătăceşti. Trecuse pe lângă o biserică mică, şi după ce străbătu câteva alte străzi ajunse iar lângă ea... Porni în direcţia opusă, pe o stradă lungă, străjuită de tei şi castani, care-i deşteptă amintirea Iaşului, ameţitoare.

Apele primăverii adunate sub ghiaţa sufletului, năvăliră şi-o rupseră. Un fior cutremurător, ca o scântee electrică, îl străbătu şi se opri...

colţ şi când ajunseră acolo nu-l mai văzură. Se opriră cu larmă, desamăgiţi că aventura se sfârşise înainte de a începe şi se întoarseră.

...După ce mai alergă pe o stradă şi mai ocoli un colţ, Victor Culbecea se opri. Privea în jur speriat, ca un câine de pripas încolţit de-o haită şi care reuşeşte să scape numai printr'o goană disperată... Sângele îi svâcnea la tâmple şi-i oprea faţa. In piept, inima i se sbătea ca un şobolan intrat în capcană; şi-l durea. După lun de zile de inactivitate, această fugă fusese un efort uriaş pentru el şi-l sdruncinase în toată fiinţa, obosindu-l şi moleşindu-l.

Isi trec amândouă mâinile pe faţă, apăsându-şi tare orbitele ochilor. Clipi, parcă s'ar fi trezit dintr'un somn şi era zăpăcit; nici nu ştia unde se află. Isi zise acum că poate totul n'a fost decât un vis, un vis urît... Dar nu, fusese el! In sutimea de clipă, în care li se întâlniseră privirile, văzuse fulgerărilor condensată într'o margine, întreaga lui viaţă. A fost o întâlnire năprasnică.

— Dacă nu ai de lucru, vino şi-mi sapă grădina... aude acelaşi glas în urechi şi tresare şi mai speriat. Se întoarce repede. Nu-i nimeni. E doar obsesia unor vorbe care, fără voe, i-au spus în faţă cel mai crud adevăr: ce-a ajuns. Il ştia, dar, ca toţi cei în situaţia lui, credea că nu-l văd toţi.

— Dacă nu ai de lucru, vin'o şi-mi sapă grădina... repetă Victor Culbacea cele din urmă cuvinte, pe care le-a auzit acum câteva clipe, din gura d-lui director Voicu dela Liceul Internat din Iaşi. Dacă n'ar fi fost el, dacă ar fi fost un străin, un necunoscut, m'aşi fi dus... Nu trebue să-mi fie ruşine să mă întorc la munca din care am crescut? îşi zice Victor Culbecea, simţind iarăşi în nări şi în suflet adierea acelei miresme a pământului din care-i crescuse copilăria şi viaţa... Nu trebuia să fug! Sunt oare eu vinovat? se ridică în faţa conştiinţei lui, a o vâlvătae, întrebarea zidită într'insul de atâtea umilinţe şi răsvrătiri. Voind parcă să invoce o mărturie definitivă, care să-i lumineze cauza, el ridică privirile spre cer.

In loc însă să ajungă la cer, privirile i se opriră pe şirul de vile frumos aliniate, somptuoase, înconjurate de parcuri în care în curând urmau să înflorească trandafirii exotici, gladiolele şi orhideele, într'o fascinantă îmbinare de culori şi de graţii. Pe scări de marmură albă vor coborî din alcovurile lor domniţe cu pielea mai albă de cât marmora, ca să culeagă flori pentru a le presăra pe patul iubirii...

Inchide ochii, ca să transforme în imagine un gând dintr'o amintire. Intr'o zi când nu mai putuse răbda foamea, căci când stătea foamea îi chinuia mai tare decât când rătăcea pe străzi, pornise de-acasă fără ţintă. Ajunsese în faţa vitrinelor din centru în care se lăfăiau într'o revoltătoare indolenţă icrele negre, fazanii, chefalii şi alte bunăăţi din care nu gustase niciodată. Nu-i lăsa gura apă, căci nu le cunoştea gustul şi el tânjea doar după o bucată de pâine, dar se mira de preţurile astronomice, care parcă spuneau: nu te apropia, că frige... Trecuse mai departe şi ajunsese în faţa vitrinei unei florării. Panerăşele cu flori legate cu panglicuţe colorate de mătasă şi glastrele învelite în celofan şi hârtie aurită, îi atraseră atenţia ca nişte curiozităţi pe care nu le mai întâlnise. Văzu însă în mijlocul vitrinei o vază mare în care erau trandafiri... şi alături un cartonaş pe care scria: trandafiri exotici, 1000 lei firul... Preţul a 130 de pâini îşi făcuse el pe loc socoteala. Aşi fi asigurat pentru mai bine de patru luni, cu hrana. Chiar în clipa aceea, sub ochii lui, o vânzătoare se aplecă în vitrină şi luă vaza cu trandafiri.

Nu se mişcă. Nu se petrescuse totul. Mai aştepta ceva.

Nu trebue să aştepte mult şi uşa se deschise. O femee tânără de o frumuseţe şi de un lux cum nu mai văzuse, ieşi şi se îndreptă spre maşina de lângă trotuar. Trecu prin faţa lui ca undoirea unei plăsmuiri de vis, ducând în braţe, ca pe un trofeu, buchetul întreg de trandafiri pe care îl văzuse în vitrină. In clipa următoare, pe aceeaşi uşă, apăru un tânăr elegant, care mai avea în mână port-feuille-ul din care plăţise şi se urcă în maşina în care dispăru şi femeea. Maşina elegantă porni din loc, uşor, alunecând, parcă ar fi mers pe ghiaţă.

...Se trezise cu pumnii strânşi, cu privirile fixe în gol, în direcţia în care dispăruse automobilul.

Peste imaginea de atunci acum s'a suprapus alta, într'o succesiune naturală: a cartierului de vile somptuoase, în budoarele cărora alte ediţii ale aceluiaş exemplar de femee se pregăteau să-şi primească Don-Juanii, aducându-le în braţe buchete de trandafiri din care o singură petală i-ar putea asigura unuia ca el masa pe o săptămână. In clipa aceea de înfăţişări, care-i releveaţă atâtea bucurii neînţelese altădată, el parcă aude râsul pătimaş şi foşnetul mătăsurilor din alcovuri.

Şi atunci întrebări turburătoare se ridică iar într'insul:

— Dar Voicu, Voicu ce caută aici? Dece a părăsit Iaşul? Vila aceea şi grădina în faţa cărora se oprise, erau poate ale lui! Il crezuse sărac. Sărăcia nu-i o virtute! îşi aduce aminte Culbecea că predica de pe catedră, domnul director Voicu! Dece totuşi îl crezuse sărac? Desigur fiindcă fusese atât de bun cu dânsul şi el auzise, adeseori, când era acasă, că toţi cei bogaţi sunt oameni răi.

Viaţa îl învăţase pe Victor Culbecea că omul nu este niciodată ceeace pare, că el pară o mască şi că, dacă vrai să-l cunoşti aşa cum este cu adevărat, caută-l după această mască.

— A fost şi Voicu un mincinos? se ridică întrebarea peste imaginea de lumină din sufletul lui Culbecea. Spaima creşte într'insul ca furtuna deslănţuită; va stinge ultima licărire din sufletul lui. Nu mai rămâne nici un idol, niciunul! strigă desnădejdea şi-l îngrozeşte. Dece Voicu mi-a apărut înainte tocmai acum şi tocmai aici?

Victor Culbecea simte lovituri de ciocane în creer. Capul parcă s'ar desface. S'a făcut vid în jur şi se sufocă. Noaptea s'a lăsat brusc... Ferestrele caselor s'au luminat, dar lui i se pare că se află într'un pustiu şi ochii a mii de jivine îl pândesc, gata să se repeadă, să-l sfâşie. Dece şi-a întrerupt goana? Trebue să fugă, să fugă, ca să nu-l ajungă... Il înspăimântă liniştea aceasta! Poate nu e decât un vis, un vis urît! Simte cum îl cuprinde ca în vis, o putere care-i leagă picioarele, ca o vrajă. Gândul că în clipa următoare nu se va mai putea mişca, îl îngrozeşte şi groaza îi dă brânci. S'a desprins din loc şi aleargă ca o nălucă pe străzile cartierului de vile, care pluteşte în linişte şi neclintire ca oraşul adormit din poveste...

In oraşul meu

In oraşul meu cu străzi deşarte
Şi miros de praf şi frizerie,
Toate amintirile 's departe,
Toţi copacii bolnavi de ftizie.

In oraşul meu cu drumuri sparte
Şi poeţi cuprinşi de nostalgie,
Nu deschide nimeni nicio carte
Şi se vând mărgele 'n librărie.

In oraşul meu cu străzi deşarte
Şi cu primăveri ce întârzie,
Nici un sbor de tinere catarte
Să ne ducă în călătorie.

In oraşul meu cu drumuri sparte
Doar băcanii cumpără hârtie,
Toate 'nchipuirile 's deşarte
Fiindcă fericirea nu se scrie.

MARINA MOISA

Insemnare de jurnal

Amintirii lui Aurel Marin

Sunt obosit în seara asta vie
De gânduri triste şi singurătate.
Mi-e dor de-un suflet chinuit, de-un frate,
Să-mi ţină până 'n zori tovărăşie.

Pe drumurile-atât de des umblate
M'or duce paşii iar la Moş Ilie
Şi-l voiu ruga — din vechia-i păscălie—
Să-mi tălmăcească rosturile toate.

Să-l pot privi cum, aplecat pe carte,
El slovă după slovă 'ncet adună,
Precum un mag ce nu cunoaşte moarte.

Apoi spre lunca să pornim sub lună
Şi moşul amintiriile să-şi cheme...
Să drumeţim prin noapte şi prin vreme...

TRAJAN MUTAŞCU

TIPOGRAFIA „UNIVERSUL" S. A. BUCUREŞTI STR. BREZOIANU 23—25.

Taxa poştală plătită în numerar conform aprobării dir. G-le P. T. T. Nr. 24.484.939